

PROCESAS

PIRMAS SKYRIUS

Areštas. Pokalbis su ponia Grubach.

Paskui – panelė Biurstner

Kažkas, matyt, apšmeižė Jozefą K., nes, nepadaręs nieko bloga, jis buvo vieną rytą areštuotas. Ponios Grubach, – jo buto šeimininkės, virėja, kasdien apie aštuntą atnešdavusi jam pusryčius, šįsyk nepasirodė. Taip dar niekada nebuvo atsitikę. K. luktelėjo valandėlę, išvydo, nepakilęs iš lovos, priešais gyvenančią senutę, kuri nejprastai smalsiai stebėjo jį pro langą, o paskui, sykiu pajutęs kažkokį nesmagumą ir alkį, paskambino. Į duris tučtuoju kažkas pasibeldė, ir į kambarį įėjo vyriškis, kurio K. ligi šiol niekada nebuvo matęs tuose namuose. Jis buvo lieknas, bet suręstas tvirtai, vilkėjo tartum gyte apgijusią juodą eilutę, kuri buvo panaši į kelioninį kostiumą su daugybe klosčių, kišenių, sagčių bei sagų ir sujuosta diržu ir todėl atrodė labai praktiška, nors ir negalėjai suprasti, kam visos tos detalės reikalingos.

– Kas tamsta per vienas? – paklausė K., skubiai sėsdamasis lovoje.

Bet vyriškis nuleido klausimą negirdomis, lyg jo pasirodymas būtų paprasčiausias daiktas, ir tik pasiteiravo:

– Tamsta skambinai?

– Tegu Ana atneša man pusryčius, – tarė K., tylomis atidžiai stebėdamas nepažįstamąjį ir mėgindamas sumoti, kas gi tas žmogus galėtų būti. Tačiau šis nesidavė ilgai stebimas, nusigręžė į duris, truputėlį pravėrė jas ir pasakė kažkam, matyt, stovinčiam prie pat durų:

– Jis prašo, kad Ana atneštų jam pusryčius.

Gretimame kambaryje pasigirdo kikenimas, ir iš garso sunku buvo suprasti, ar ten juokiasi vienas žmogus, ar keli. Nors iš to kikenimo nepažįstamasis negalėjo sužinoti nieko, kas jam būtų buvę naujiena, jis vis dėlto kreipėsi į K., lyg perduodamas įsakymą:

– Tai neįmanoma.

– Še tau, – tarė K., išsoko iš lovos ir greitai apsimovė kelnes. – Pažiūrėsim, kas ten sėdi gretimame kambaryje ir kaip ponia Grubach paaiškins man tokį įsibrovimą.

Tiesa, jis tuoj pat pagalvojo, kad nereikėjo šito sakyti balsiai, nes, ištaręs tuos žodžius, lyg ir pripažino nepažįstamojo teisę jį prižiūrėti, tačiau dabar jam tai atrodė nesvarbu. Nepažįstamasis vis dėlto kaip tik taip suprato jo sakinį, nes paklausė:

– Gal geriau tamsta pasitiktum čia?

– Nei čia pasiliksiu, nei apskritai su tamsta kalbėsiuos, kol pasakysi, kas tamsta per vienas.

– Aš tamstai tik gero linkiu, – pasakė vyriškis, dabar jau pats atidarydamas duris.

Gretimame kambaryje, į kurį K. įžengė lėčiau, negu norėjo, iš pirmo žvilgsnio viskas atrodė beveik taip pat kaip ir iš vakaro. Tai buvo ponios Grubach svetainė, ir gal tame kambary, prigrūstame baldų, užtiesalų, porceliano ir prikabinėtame fotografijų, šiandien buvo truputėlį erdviau negu paprastai, bet tai ne iš karto galėjai pastebėti, juoba kad didžiausia permaina buvo

ta, jog jame prie atviro lango su knyga rankose sėdėjo kažkoks žmogus, kuris dabar pakėlė į K. akis.

– Tamsta turėjai pasilikti savo kambaryje! Ar Francas tamstai nesakė?

– Bet ko tamsta iš manęs nori? – paklausė K., perbėgdamas akimis nuo naujojo svečio prie to, kuris buvo pavadintas Francu ir dabar stovėjo tarpduryje, o paskui vėl pažvelgdamas į pirmąjį.

Pro atvirą langą buvo matyti ta pati moteriškė, kuri, pagauta tikro senės smalsumo, dabar irgi perėjo prie kito lango pasižiūrėti, kas čia bus toliau.

– Aš tuoj paklausiu ponią Grubach... – tarė K., pasimuistė, lyg mėgindamas ištrūkti iš tų nepažįstamųjų rankų, nors šie stovėjo tolokai nuo jo, ir buvo beeišangos.

– Ne, – pasakė vyriškis prie lango, numetė knygą ant stalelio ir atsistojo. – Tamstai nevalia išeiti, juk tamsta areštuotas.

– Panašu, – atsakė K. – O už ką? – paklausė.

– Mes negalim tamstai to pasakyti. Eik tamsta į savo kambarį ir lauk. Byla pradėta, ir viską sužinosi, kai ateis laikas. Aš ir taip nusižengiu savo pareigai, draugiškai su tamsta kalbėdamasis. Bet tikiuosi, kad niekas daugiau manęs negirdi kaip tik Francas, o Francas pats nesilaiko instrukcijų, taip maloniai su tamsta elgdamasis. Jeigu tamstai ir toliau taip seksis, kaip pasisekė su sargybiniais, tai gali būti visai ramus.

K. norėjo atsisėsti, bet ūmai pastebėjo, kad visame kambaryje nėra jokio kito kėdės, tik fotelis prie lango.

– Tamsta dar pamatysi, kad tai gryna teisybė, – pasakė Francas ir kartu su savo draugu žengė prie K.

Antrasis vyriškis buvo gerokai aukštesnis už K. ir visą laiką plekšnojo jam per pečius. Abu vyrai apžiūrėjo K. naktinius marškinius ir pasakė, kad dabar jis turėsias apsivilkti daug prastesnius, tačiau šiuos marškinius ir visus kitus jo baltinius jie pasaugosią ir, jeigu jo byla baigsis laimingai, paskui jam gražinsią.

– Bus geriau, jei savo daiktus tamsta atiduosi mums, o ne į sandėlį, – aiškino jie. – Sandėly tarnautojai dažnai pasisavina kaltinamųjų daiktus, be to, praėjus tam tikram laikui, jie išparduodami, nežiūrint, ar byla jau pasibaigusi, ar dar ne. O kaip ilgai trunka tokie procesai, ypač pastaruoju metu! Aišku, galų gale sandėlis tamstai sumokėtų už tuos daiktus, tačiau ši suma visų pirma savaime bus menka, nes parduodant jų kainą nulemia ne tai, kiek už juos pasiūloma, bet tai, kiek išeina kyšiams. Be to, iš patirties yra žinoma, kad gauti pinigai, metų metus keliaudami iš rankų į rankas, gerokai aptirpsta.

K. beveik nesiklausė tų šnekų, jam nelabai rūpėjo teisė tvarkyti savo daiktus, kurią galbūt tebeturėjo; dabar jam daug svarbiau buvo išsiaiškinti savo padėtį; tačiau šitų žmonių akivaizdoje jis niekaip negalėjo susikaupti; antrojo sargybinio – juk tai galėjo būti tikrai sargybinis – visą laiką familiariai ir draugiškai baksnojamas pilvu; o pakėlęs akis K. išvysdavo prie to stambaus kūno visai nesiderinantį liesą, prakaulų veidą su didele ir kreiva nosimi ir pastebėdavo, kad vyriškis virš jo galvos rodo kažkokius ženklus savo draugui. Kas tie žmonės? Apie ką jie čia šneka? Kokioje žinyboje dirba? Juk K. gyvena valstybėje, kurioje gerbiamos žmogaus teisės, aplink viešpatauja ramybė, visi įstatymai tebegalioja. Kas išdrįso jį užpulti jo paties namuose? Jis visuomet buvo linkęs į viską žiūrėti lengvai, patikėti blogiausiu dalyku tik tuomet, kai šis jau įvykdavo, nesirūpinti ateitimi, kad ir koks pavojus grėstų. Bet šį kartą K. atrodė, kad taip elgtis negerai, nors viską galėjai: palaikyti pokštą, šurkščiu pokštą, kurį nežinia dėl ko, gal todėl, kad šiandien buvo jo trisdešimtas gimtadienis, iškrėtė kolegą iš banko, aišku, tai buvo visai galimas dalykas, galbūt

reikėjo tiktai nusijuokti sargybiniams į akis, ir jie būtų taip pat pradėję juoktis, gal čia buvo pasiuntiniai, tiesiog iš gatvės paimti, juk jie visai panašūs į tokius; vis dėlto šįsyk, vos pirmą kartą išvydęs sargybinį Francą, K. nusprendė nepaleisti iš rankų nė menkiausio pranašumo, kurį galbūt turėjo prieš tuos žmones. K. nutarė, kad bus menka bėda, jei vėliau kolegos ims kalbėti, jog jis nesupranta juokų; užtat gerai prisiminė – nors nebuvo įpratęs mokytis iš patirties – kelis šiaip jau visai nereikšmingus atvejus, kai jis, ne taip, kaip jo draugai, sąmoningai, nė truputėlio nenujausdamas galimų padarinių, pasielgė neatsargiai ir paskui už tai buvo gyvenimo nubaustas. Tas neturėjo pasikartoti, bent jau šį kartą. Jeigu čia buvo komedija, tai K. nusprendė suvaidinti ją iki galo.

Kol kas jis dar buvo laisvas.

– Atleiskite, – tarė K. ir pro sargybinių tarpą skubiai nuėjo į savo kambarį.

– Atrodo, kad jis visai sukalbamas žmogus, – pasigirdo jam už nugaros.

Savo kambaryje K. iš karto ėmė traukyti rašomojo stalo stalčius; viskas juose gulėjo kuo tvarkingiausiai, bet susijaudinęs jis niekaip negalėjo rasti asmens dokumentų, kurių kaip tik ieškojo. Pagaliau, radęs dviratininko pažymėjimą, jau buvo beieinąs su juo pas sargybinius, bet paskui tas dokumentas pasirodė jam per menkas, ir jis ėmė ieškoti toliau, kol rado metrikus. Kai K. sugrįžo į gretimą kambarį, atsivėrė priešinės durys, ir buvo beįžengianti vidun ponija Grubach. Jos figūra šmėkstelėjo tarpdury tik vieną akimirką, nes, vos pastebėjusi K., ponija Grubach aiškiai sumišo, atsiprašė, išnyko ir labai atsargiai uždarė duris.

– Prašom, prašom, – suspėjo pasakyti K.

Jis taip ir liko stovėti kambario viduryje, laikydamas rankoje savo dokumentus, vis dar žiūrėdamas į duris, kurios daugiau jau neatsivėrė, ir krūptelėjo tik sušukus sargybiniams, kurie sėdėjo prie staliuko po atviru langu ir, kaip pastebėjo K., šveitė jo pusryčius.

– Kodėl ji neįėjo? – paklausė K.

– Jai negalima, – pasakė aukštasis sargybinis. – Juk tamsta areštuotas.

– Kaip aš galiu būti areštuotas? Ir dar šitaip?

– Ir vėl tamsta pradedi, – tarė sargybinis, mirkydamas sviestu apteptą duonos riekutę į indelį su medum. – Į tokius klausimus mes neatsakinėjame.

– Turėsit atsakyti, – tarė K. – Štai mano asmens dokumentai! O dabar malonėkit parodyt savuosius, ir visų pirma – arešto orderį.

– Viešpatie! – sušuko sargybinis. – Kodėl tamsta niekaip negali susitaikyti su savo padėtimi? Atrodo, lyg tyčia stengiesi be jokio reikalo erzinti mus, žmones, kurie šiuo metu, ko gero, yra tamstai artimesni už visus artimuosius!

– Tikrai, tikrai, patikėk tamsta, – pridūrė Francas, nekeldamas prie lūpų kavos puoduko, kurį laikė rankoje, ir žvelgdamas į K. ilgą, galbūt reikšmingu, bet nesuprantamu žvilgsniu.

Pats to nenorėdamas, K. irgi tokiu pat žvilgsniu atsakė Francui, bet paskui pliaukštelėjo ranka per savo popierius ir pakartojo:

– Štai mano asmens dokumentai!

– O kas jums darbo tie dokumentai? – dabar jau sušuko aukštasis sargybinis. – Tamsta elgiesi pikčiau už mažą vaiką. Ko tamsta iš mūsų nori? Nejaugi tikiesi greičiau užbaigti savo didelį nelemtą procesą, diskutuodamas apie asmens dokumentus ir arešto orderį su mumis, paprastais sargybiniais? Mudu – smulkūs valdininkai, beveik visai nenusimanome apie asmens dokumentus ir su tamstos byla turime tik tiek bendra, kad saugome tamstą po dešimt valandų per dieną ir už tai gauname algą. Tai štai kas mes esame, tačiau įstengiame suprasti, kad aukštieji organai,

kuriems mes tarnaujame, prieš duodami įsakymą areštuoti žmogų, pirmiau gerai išsiaiškina arešto priežastį ir suimtojo asmenybę. Čia negalį būti klaidos. Juk mūsų organas, kiek aš jį pažįstu, – tiesa, pažįstu tik žemiausius valdininkus, – neieško kaltės tarp gyventojų; kaltė, kaip parašyta įstatyme, pati jį pritraukia, ir tuomet jis turi siųsti mus, sargybinius. Toks yra įstatymas. Kokia čia gali būti klaida?

– Aš nežinau tokio įstatymo, – tarė K.

– Tai pats tamsta kaltas, – pasakė sargybinis.

– Tas įstatymas turbūt egzistuoja tiktai jūsų galvoje, – tarė K., bandydamas kaip nors įsiskverbti į sargybinių mintis, pakreipti jas savo naudai arba pats jomis persiimti.

Tačiau sargybinis tiktai šaltai atrėžė:

– Tamsta patirsi jį savo kailiu!

O Francas įsiterpė:

– Matai, Vilemai, jis prisipažįsta nežinąs įstatymo, bet vis tiek tvirtina esąs nekaltas.

– Tavo teisybė, bet jam nieko neišaiškinsi, – atsiliepė antrasis.

K. nieko daugiau nebeatsakė; ar verta, galvojo jis, leistis dar labiau suklaidinamam to, ką plepa šitie žemiausi valdininkai, kaip jie patys save vadina? Juk jie vis tiek kalba apie dalykus, kurių nė išmanyti neišmano. Ir tik iš kvailumo taip pasitiki savimi. Užteks man persimesti vienu kitu žodžiu su sau lygiu žmogum, ir viskas paašškės daug greičiau nei po ilgiausių šnekų su šitais. K. perėjo kelis kartus per kambarį, pamatė, kaip senoji moteriškė anapus gatvės atsitempė apsikabinusi prie lango dar labiau sukriošusį senį. Reikėjo kaip nors užbaigti šitą spektaklį.

– Veskite mane pas savo viršininką, – tarė K.

– Tik tada, kai jis pats to panorės, ne anksčiau, – atsakė Vilemu pavadintas sargybinis. – O dabar, – pridūrė, – patarčiau tamstai eit į savo kambarį, sėdėt ramiai ir laukt, kas bus nuspręsta su tamsta daryti. Patariame neeikvoti jėgų tuštiesiems samprotavimams, geriau susikaupk, nes iš tamstos bus daug pareikalauta. Tamsta elgeisi su mumis ne taip, kaip mes nusipelnėme savo palankumu, tamsta užmiršai, kad mes, kad ir kokie menki būtume, bent jau kol kas, palyginti su tamsta, esame laisvi žmonės. O tai nemažas pranašumas. Tačiau mes galime atnešti tamstai ko nors užkąsti iš kavinės anapus gatvės, jeigu turi pinigų.

Nieko neatsakydamas į šį pasiūlymą, K. valandėlę stovėjo tylomis. Kas atsitiktų, jeigu jis imtų ir atidarytų duris į gretimą kambarį ar net prieškambarį? Gal tuodu nė neišdrįstų jo sulaukyti, gal tai ir būtų pati paprasčiausia išeitis – elgtis be jokios atodairos? Bet galimas daiktas, kad anuodu jį vis dėlto sučiuptų, ir tuomet, kartą jau parblokštas, jis netektų to pranašumo, kurį tam tikra prasme dar jautė prieš juos. Todėl K. pasirinko patikimesnį variantą, nusprendė leisti viskam tekėti savo vaga ir nuėjo į savo kambarį. Nei jis, nei sargybiniai neištarė nė žodžio.

K. nugriuvo į lovą ir pasiėmė nuo prausyklos gražų obuolį, kurį dar vakar vakare pasiliko pusryčiams. Dabar tai buvo visi jo pusryčiai, ir, kaip jis įsitikino atsikandęs pirmą didelį kąsnį, daug geresni už pusryčius iš purvinos naktinės kavinės, kuriuos būtų galėjęs gauti per sargybinių malonę. Jis jautėsi gerai ir tvirtai; tiesa, šįryt nenuėjo į darbą banke, tačiau, turint galvoje palyginti aukštas jo pareigas, tai atleistina. Kažin, ar verta sakyti, kodėl iš tikrųjų pavėlavo? Jis nusprendė pasakyti. Jeigu juo nepatikėtų, – o tai šiuo atveju būtų visai suprantama, – jis galėtų pasikviesti liudininkais ponį Grubach arba net ir tuos du senius iš anapus gatvės, kurie dabar tikriausiai vėl žygiavo prie kito lango. K. stebėjosi, – stebėjosi, bent jau svarstydamas sargybinių požiūriu, – kad jie vėl įvijo jį į kambarį ir paliko visai vieną čionai, kur jis turėjo bent dešimtį galimybių nusižudyti. Tiesa, sugrįžęs prie savo požiūrio, Čia pat paklausė save, dėl ko turėtų

žudyti. Ne jau dėl to, kad tuodu sėdi gretimame kambaryje ir valgo jo pusryčius? Nusizudyti būtų taip beprasmiška, jog jis, net ir norėdamas, negalėtų taip padaryti – vien dėl to, kad toks žingsnis būtų beprasmiškas. Jeigu siauras sargybinių protas taip nekristų į akis, galėtum pamanyti, kad ir jie yra taip pat įsitikinę ir nemato jokie pavojaus palikti jį vieną. Jeigu jiems patinka, tegu sau dabar žiūri, kaip jis eina prie sieninės spintelės, kurioje laikė butelį geros degtinės, kaip išgeria vieną taurelę vietoj pusryčių, o antrą – dėl drąsos, nors toks atsargumas ir buvo reikalingas tik tuo neįtikėtinu atveju, jei drąsos galėtų prireikti.

Staiga jį taip išgąsdino riktelėjimas iš gretimo kambario, kad jis net kaukštelėjo dantimis į taurelės kraštą.

– Tamstą šaukia inspektorius! – pasigirdo balsas.

K. išgąsdino tiktai pats riksmas, tas trumpas, kapotas kareiviškas riksmas, kurio jis visai nesitikėjo išgirsti iš sargybinio Franco. O pačiu įsakymu jis labai apsidžiaugė.

– Pagaliau! – sušuko jis, uždare spintelę ir tučtuojau nuskubėjo į svetainę.

Ten stovėjo abu sargybiniai ir, lyg tai būtų savaime suprantama, vėl parvijo K. atgal į jo kambarį.

Kas tamstai šovė į galvą? – ėmė šaukti jie. – Ne jau vienmarškinis eisi pas inspektorius? Jis lieps ir tamstą, ir mudu išplakti.

– Paleiskit mane, po velnių! – sušuko K., nuvarytas jau iki pat drabužių spintos. – Jeigu žmogų užpuoli lovoje, nėra ko tikėtis, kad rasi jį su fraku.

– Nieko nebus, – atsakė sargybiniai, kurie visuomet, kai tik K. imdavo šaukti, visiškai nusiramindavo, beveik nuliūsdavo, šitaip jį sutrikdydami ir iš dalies prablaivindami.

– Juokingos ceremonijos! – suniurzgėjo jis, bet jau nusikabino nuo kėdės švarką ir palaikė jį truputį abiem rankom, lyg pavesdamas sargybiniams spręsti, ar bus geras. Tuodu papurtė galvas.

– Reikia juodo švarko, – pasakė jie.

K. numetė švarką ant grindų ir pasakė, pats nesuprasdamas, ką turi gaivoje:

– Juk tai dar ne teismo posėdis.

Sargybiniai nusišypsojo, bet neatlyžo:

– Reikia juodo švarko.

– Gerai jau, gerai, kad tik greičiau, – tarė K., pats atidarė spintą, ilgai rausėsi tarp daugybės drabužių, išsirinko patį geriausią juodą kostiumą, kuris jam taip gražiai gulėjo, jog mažne kėlė visų pažįstamų susižavėjimą, susirado naujus marškinius ir ėmė rūpestingai rengtis. Slapčiomis galvojo, kad vis dėlto pavyko paspartinti visą eigą, nes sargybiniai užmiršo nuvaryti jį į vonią. Jis dirščiojo į juos būgštaudamas, kad jie dar gali prisiminti, bet sargybiniams tai, aišku, neatėjo nė į galvą, užtat Vilemas neužmiršo pasiūsti Franco pranešti inspektoriui, kad K. rengiasi.

Baigus rengtis, Vilemas nuvedė jį per tuščią svetainę į kitą kambarį, kurio suveriamos durys jau buvo plačiai atidarytos. K. gerai žinojo, kad šiame kambaryje neseniai apsigyveno kažkokia panelė Biurstner, mašininkė, kuri labai anksti išeidavo į darbą, vėlai pareidavo namo ir su K. tik pasilabindavo, daugiau nieko. Dabar naktinis stalelis buvo atitrauktas nuo jos lovos ir paverstas tardytojo stalu, o už jo sėdėjo inspektorius. Jis buvo užsikėlęs koją ant kojios ir vieną ranką laikė užmetęs ant kėdės atlošo.

Kambario kampe stovėjo trys jauni vyrai ir apžiūrinėjo panelės Biurstner fotografijas, prisegtas prie demblio ant sienos. Ant praviro lango rankenos kabėjo balta palaidinukė. Kitoje gatvės pusėje lange vėl glūdojo abudu seniai, tik dabar jų kompanija dar padidėjo, nes už jų nugarų, gerokai aukštesnis už juos, maigydamas ir sukdamas pirštais savo rusvą barzdelę, stovėjo

kažkoks vyriškis atlapa krūtine.

– Jozefas K.? – paklausė inspektorius, ko gero, vien tam, kad atkreiptų į save išsiblaškusį K. žvilgsnį.

K. linktelėjo.

– Tamstą turbūt labai nustebino šio ryto įvykiai? – paklausė inspektorius, abiem rankom subraukdamas į krūvą kelis ant stalo gulėjusius daiktus – žvakę, degtukus, kažkokią knygą ir adatų pagalvėlę, – lyg tų dalykų jam būtų reikėję apklausai.

– Aišku, – atsakė K., pagautas smagaus jausmo, kad pagaliau stovi prieš protingą žmogų ir gali pasikalbėti su juo apie savo reikalą. – Aišku, aš buvau nustebintas, bet tik jau ne labai.

– Ne labai? – paklausė inspektorius, statydamas žvakę į stalelio vidurį ir rikiuodamas aplink ją visus kitus daiktus.

– Tamsta tikriausiai mane ne taip supratai, – skubiai ėmė aiškinti K. – Norėjau pasakyti... – jis nutilo ir apsidairė po kambarį, ieškodamas kėslas. – Ar galėčiau atsisėsti? – paklausė.

– Tai nepriimta, – atsakė inspektorius.

– Norėjau pasakyti, – kalbėjo nebeužsikirsdamas K., – kad tai mane, žinoma, labai nustebino, tačiau, kai žmogus gyvena pasaulyje trisdešimt metų ir turi prasimušti vien savo jėgomis, kaip kad man buvo skirta, tai apsipranti su netikėtumais ir per daug nesidedi jų į širdį. Ypač tokio kaip šiandien.

– O kodėl ypač tokio kaip šiandien?

– Nesakau, kad visai tai laikau pokštu, – mano supratimu, pokštui to jau būtų per daug. Tokiame pokšte turėtų dalyvauti ir pensiono gyventojai, ir jūs visi, o tai jau viršija pokšto ribas. Taigi nesakau, kad tai pokštas.

– Taip, teisybė, – tarė inspektorius, skaičiuodamas degtukus dėžutėje.

– Tačiau, antra vertus, – kalbėjo toliau K., kreipdamasis į visus esančius kambaryje: jam labai norėjosi patraukti dėmesį ir tų trijų, kurie žiūrino fotografijas, – tačiau, antra vertus, ta istorija negali būti ir labai reikšminga. Sprendžiu iš to, kad esu apkaltintas, bet nejaučiu nė mažiausios kaltės, už kurią mane galėtų kas apkaltinti. Bet ir tai antraeilis dalykas, svarbiausia – kas mane apkaltino? Koks organas veda procesą? Argi tamstos valdininkai? Nė vienas iš jūsų neturit uniformos, jeigu uniforma nelaikysim tamstos, – jis parodė į Francą, – drabužių, bet ir tai greičiau tik kelioninis kostiumas. Reikalauju atsakyti į šituos klausimus ir esu įsitikinęs, kad, viską išsiaiškinę, mes kuo širdingiausiai atsisveikinsim.

Inspektorius nusviedė degtukų dėžutę ant stalo.

– Tamsta labai klysti, – atsakė jis. – Ir šitie ponai, ir aš pats esame tikrai antraeilės figūros tamstos byloje ir beveik nieko apie ją nežinome. Nors ir nešiotume pačias tikriausias uniformas, nuo to tamstos reikalai nė kiek nepablogėtų. Aš net negaliu pasakyti, kad esi apkaltintas, tikriausiai, nežinau, ar tamsta iš viso kuo nors kaltinamas. Tamsta areštuotas, tas teisybė, bet daugiau aš nieko nežinau. Gal sargybiniai tamstai dar ko nors priplepėjo, bet tai ir tėra plepalai. Tačiau nors ir neatsakau į tamstos klausimus, vis dėlto noriu patarti: mažiau galvok tamsta apie mus ir apie tai, kas tamstos laukia, geriau galvok apie save. Ir nekelk tokio triukšmo su savo nekaltumu, tai menkina šiaip jau neblogą įspūdį, kurį tamsta mums darai. Ir apskritai reikėtų mažiau šnekėti, beveik viską, ką tamsta dabar pasakei, buvo galima suprasti ir iš tamstos laikysenos, net jeigu būtum ištaręs tik porą žodžių; beje, visa tai per daug naudos tamstai nedavė.

K. įsmeigė į inspektorių akis. Gavęs pamoką kaip mokinukas, ir dar, ko gero, iš jaunesnio žmogaus? Buvo išbartas už atvirumą? O apie tai, už ką jis yra areštuotas ir kas paliepė areštuoti,

taip nieko ir nesužinojo? K. susijaudino, ėmė vaikštinėti po kambarį iš vieno galo į kitą, niekas jam šito nedraudė; atsismaukė rankogalius, persibraukė ranka sau per krūtinę, pasiglostė plaukus, praėjo pro anuos tris ponus, sumurmėjo: „Juk tai beprasmiška“,– o šie atsigręžė ir pažvelgė į jį draugiškai, tačiau rimtai, – pagaliau vėl sustojo prie inspektorius stalo.

– Prokuroras Hastereris – geras mano bičiulis, – tarė jis. – Ar galėčiau jam paskambinti?

– Žinoma, – atsakė inspektorius. – Tiktai nesuprantu, kokią tai galėtų turėti prasmę. Nebent tamsta norėtum pasikalbėti su juo kokiu asmeniniu reikalu.

– Kokią prasmę? – sušuko K, labiau apstulbęs nei supykęs. – Kas gi tamsta toks? Ieškai prasmės, o pats darai tokius beprasmiškus dalykus, kad baisu žiūrėti! Stačiai akmuo gali pravirkti! Pirmiausia šitie ponai užpuolė mane, o dabar štai sėdi ar stovi sau aplinkui ir šokdina prieš tamstą. Ir dar klausai, kokia prasmė skambinti prokurorui, kai aš, pasak tamstos, esu areštuotas. Gerai, neskambinsiu.

– Na jau, na, – pasakė inspektorius, mosteldamas ranka link prieškambario, kuriame buvo telefonas. – Prašom skambinti.

– Ne, dabar nebenoriu, – tarė K. ir nuėjo prie lango. Antroje gatvės pusėje visa kompanija žiūrėjo kaip žiūrėjusi pro langą, bet atrodė, kad jie truputėlį sunerimo, kai K. priėjo artyn. Senukai jau buvo bekylą nuo palangės, bet vyriškis, stovintis jiems už nugarų, juos nuramino.

– Irgi mat atsirado žiūrovai, – garsiai sušuko K. inspektoriumi, rodydamas pirštu pro langą. – Dinkit iš ten, – suriko jis per gatvę.

Visi trys tuoj atsitraukė porą žingsnių, abu senukai net užlindo už vyriškio, kuris uždengė juos savo plačiu stuomeniu ir, sprendžiant iš jo lūpų judesių, kažką jiems pasakė, nors iš taip toli žodžių nebuvo galima suprasti. Bet visiškai žiūrovai nepranyko, atrodė, lyg jie lauktų progos vėl nepastebimai prisiartinti.

– Kokie įkyrūs, įžūlūs žmonės! – pasakė K., atsigręždamas į kambarį.

Pašnairavęs į inspektoriumi, K. nusprendė, kad šis, ko gero, jam pritaria. Bet galėjo būti ir taip, kad inspektorius visai nesiklausė, nes laikė prispaudęs ranką prie stalo ir sakytum tyrinėjo savo pirštų ilgį. Abu sargybiniai sėdėjo ant siuvinėtu užtiesalu apdengto lagamino ir trynėsi rankomis kelius. Trys vyrai, įsisprendę į šonus, be tikslo dairėsi aplinkui. Buvo tylu lyg kokioje visų užmirštoje kontoroje.

– Taigi, gerbiamieji ponai, – sušuko K., ir valandėlę jam atrodė, kad visi jie sėdi jam ant pečių, – sprendžiant iš tamstų povyzų, mano byla atrodo lyg ir baigta. Manau, kad bus geriausia, jei mes nesiginčysime, ar tamstų elgesys pateisinamas, ar nepateisinamas, ir taikiai užbaigsime visą istoriją rankų paspaudimu. Jeigu tamstos irgi esate tos pačios nuomonės, tada – prašom...

Jis žengė prie inspektorius stalo ir ištiesė ranką.

Inspektorius pakėlė akis, pakramtė lūpą ir pažvelgė į ištiestą ranką; K. vis dar tikėjosi, kad jis paduos savąją. Tačiau šis atsistojo, pasiėmė kietą apskritą skrybėlę, gulėjusią ant panelės Biurstner lovos, ir atsargiai užsidėjo abiem rankom ant galvos, lyg ta skrybėlė būtų visai nauja ir jis ją pirmą sykį matuotųsi.

– Kaip paprastai tamstai viskas atrodo! – tarė jis K. – Tamstos nuomone, mums reikėtų taikiai užbaigti visą tą istoriją? Ne, ne, tai tikrai neįmanoma. Tačiau, antra vertus, visai nenoriu pasakyti, kad tamstai reikėtų nusiminti. O kam? Juk tamsta tiktai areštuotas, nieko daugiau. Aš turėjau tamstai tai pranešti, pranešiau ir pamačiau, kaip tamsta į tai reagavai. Tuo šiandien ir užbaigsim, galim atsisveikinti, tiesa, tik laikinai. Tamsta dabar turbūt nori eit į banką?

– Į banką? – paklausė K. – O aš maniau, kad esu areštuotas.

K. paklausė truputį įžūliai, mat nors inspektorius ir nepaspaudė rankos, jis jautėsi vis labiau nepriklausomas nuo tų žmonių, ypač po to, kai inspektorius atsistojo. K. žaidė su jais. Ketino net vyti juos iki pat vartų ir siūlytis, kad jį areštuotų, jeigu jie pamėgintų išeiti. Todėl pakartojo:

– Kaipgi galiu eit į banką, jei esu areštuotas?

– Ak, šit kas, – pasakė inspektorius, jau stovėdamas prie durų. – Tamsta manęs nesupratai. Aišku, tamsta areštuotas, bet tai neturi trukdyti tamstai dirbti savo darbą. Tas neturi keisti nė tamstos įprasto gyvenimo būdo.

– Jei taip, tai areštas ne toks jau baisus, – tarė K., prieidamas prie pat inspektoriaus.

– Kitaip aš niekad ir nemaniau, – atsakė šis.

– Bet tuomet, ko gero, nebuvo didelio reikalo nė pranešti man apie areštą, – pasakė K., žengdamas dar arčiau.

Kiti irgi priėjo artyn. Visi dabar buvo susirinkę į vieną daiktą prie pat durų.

– Tai buvo mano pareiga, – tarė inspektorius.

– Kvaila pareiga, – neatlyžo K.

– Galbūt, – pasakė inspektorius, – bet negaiškime laiko tokioms kalboms. Maniau, kad tamsta nori eit į banką. O kadangi tamsta kimbi prie kiekvieno žodžio, tai noriu pridurti: aš neverčiu tamstos eit į banką, tik maniau, kad tamsta to nori. Kad tamstai būtų lengviau tai padaryti ir kad tamstos atėjimas į banką kuo mažiau kristų kitiems į akis, pakviečiau čionai palydėti tamstos šituos tris ponus, tamstos kolegas.

– Ką? – sušuko K., su nuostaba pažvelgdamas į tą trejetą. Šitie pilki, anemiški jaunuoliai, įstrigę jam į atmintį tik kaip grupė prie fotografijų, tikrai buvo tarnautojai iš jo banko, ne, ne kolegos, – šitaip juos pavadinti buvo per daug drąsu, ir tai rodė, kad inspektorius ne toks jau visažinis, – tačiau jie tikrai buvo žemesnieji banko tarnautojai. Ir kaip K. jų iki šiol nepastebėjo? Kaip smarkiai turėjo prirakinti jo dėmesį inspektorius ir sargybiniai, jei jis nepažino šito trejeto? Nepaslankaus, amžinai mosikuojančio rankomis Rabenšteinerio, šviesiaplaukio Kulicho su giliai įdubusiomis akimis ir Kaminerio su jo nepakenčiama šypsena, atsirandančia dėl chroniško raumenų spazmo.

– Labas rytas, – pasakė K. po valandėlės ir padavė ranką tiems trimis ponams, kurie, mandagiai nusilenkę, ją paspaudė. – Visai nepažinau jūsų. Na ką gi, eisim į darbą, ar ne?

Banko tarnautojai suskato juoktis ir uoliai linkčioti, lyg visą laiką tik to ir būtų laukę, o kai K. pasigedo savo skrybėlės, kuri liko gulėti jo kambaryje, visi trys paskui kits kitą nubėgo jos atnešti, ir tai, aišku, rodė, kad jie šiek tiek sumišę. K. stovėjo tylėdamas ir žiūrėjo jiems įkandin pro dvejas atviras duris, paskutinis, žinoma, bėgo abejingas Rabenšteineris, kuris tik iš padurumo pasileido elegantiška ristele. Kamineris padavė jam skrybėlę, ir K., kaip jau, beje, ne kartą anksčiau banke, turėjo priminti pats sau, kad Kamineris šypsosi nesąmoningai, kad jis apskritai negali sąmoningai nusišypsoti. Paskui prieškambarį duris visai kompanijai atvėrė ponia Grubach, kuri anaipol neatrodė labai susikrimtusi, ir K., kaip kad dažnai darydavo, vėl pažvelgė į jos prikyštės juostelę, kuri buvo nepaprastai giliai įsirėžusi į galingą jos kūną. Gatvėje K. išsitraukė laikrodį ir, nenorėdamas be reikalo gaišti laiko, nes ir taip vėlavo jau visą pusvalandį, nusprendė nusisamdyti automobilį. Kamineris nubėgo už kampo paieškoti mašinos, o kiti du aiškiai stengėsi išblaškyti K.; staiga Kulichas parodė į vartus kitoje gatvės pusėje, kuriuose kaip tik išniro aukštas vyras su šviesia barzdele ir, iš pradžių truputėlį sumišęs, kad taip pasirodė visu ūgiu, pasitraukė prie sienos ir atsirėmė į ją. Senukai, matyt, dar lipo laiptais žemyn. K. supyko ant Kulicho, kam tas atkreipė dėmesį į vyriškį, kurį jis pats jau anksčiau pastebėjo ir kurį net tikėjosi išvysti.

– Nežiūrėkit tenai! – šūktelėjo jis, pats nejausdamas, kaip nevykusiai nuskambėjo tokie žodžiai, pasakyti suaugusiems žmonėms.

Bet jam neprireikė nieko aiškinti, nes kaip tik tuo metu privažiavo automobilis, visi susėdo, ir mašina pajudėjo iš vietos. Staiga K. prisiminė, kad jis visai nepastebėjo, kada išėjo inspektorius su sargybiniais, iš pradžių inspektorius užgožė jam tris banko tarnautojus, o paskui tarnautojai užgožė inspektorį. Didelio proto blaivumo tai nerodė, ir K. pasiryžo ateityje labiau kontroliuoti save šiuo atžvilgiu. Vis dėlto nejučiomis dar kartą pasisuko atgal ir persisvėrė per automobilio galą, tikėdamasis kur nors pamatyti inspektorį ir sargybinius. Tačiau tuoj pat vėl atsigręžė ir patogiai atsilošė mašinos kamputyje, nė nepabandęs ieškoti jų akimis. Nors iš pažiūros taip ir neatrodė, bet kaip tik dabar jam norėjosi išgirsti kokį paguodos žodį, tačiau ponai regėjosi pavargę, Rabensteineris dairėsi pro dešinį langą, o Kulichas – pro kairįjį, ir tik Kamineris buvo atsukęs į K. savo šypseną, iš kurios pasišaipyti, deja, neleido žmoniškumas.

Tą pavasarį K. beveik visus vakarus praleisdavo vienodai: po darbo, jeigu dar būdavo laiko, – dažniausiai sėdėdavo banke iki devynių, – eidavo vienas arba su bendradarbiais truputėlį pasivaikščioti, o paskui užsukdavo į aludę, kur paprastai prasėdėdavo iki vienuolikos su senyvais ponais prie jų nuolatinio stalelio. Tiesa, pasitaikydavo ir išimčių iš šitos tvarkos, pavyzdžiui, kai banko direktorius, didžiai vertinęs K. darbštumą ir ištikimybę, pakviesdavo jį pasivažinėti automobiliu arba pavakarieniauti savo viloje. Be to, kartą per savaitę K. aplankydavo vieną merginą, vardu Elza, kuri kiaurą naktį iki pat ryto dirbo kelnere vyno restoranėlyje, o dieną priiminėdavo svečius tik gulėdama lovoje.

Tačiau tą vakarą – diena per skubius darbus ir daugybę garbingų ir draugiškų sveikinimų gimimo dienos proga prabėgo greitai – K. nusprendė iš karto eiti namo. Per visas pertraukėles tarp reikalų jis vien apie tai tegalvojo; nors ir pats gerai nežinojo, ką turi omenyje, jam atrodė, kad rytmečio įvykiai baisiai sujaukė visą ponios Grubach butą ir kad tiktai jis gali grąžinti tvarką. O kai tik tvarka bus atstatyta, išnyks visi tų įvykių pėdsakai ir viskas vėl tekės sena vaga. Dėl tų trijų banko tarnautojų nebuvo ko labai būgštauti, jie ištirpo gausioje kitų valdininkų masėje, ir neatrodė, kad būtų kaip nors pasikeitę. K. kelis kartus kvietėsi juos ir po vieną, ir visus kartu į savo kabinetą, turėdamas vieną vienintelį tikslą – pasižiūrėti, kaip jie elgiasi; ir kiekvieną kartą išleisdavo juos visai ramia širdimi.

Kai K. pusę dešimtos pasiekė savo namus, tarpuvartėj susitiko jauną vyruką, kuris stovėjo plačiai išsižergęs ir rūkė pypkę.

– Kas esi tamsta? – iš karto paklausė K. ir pasilenkė prie pat vyro veido, nes vartų prieblandoje buvo sunku ką įžiūrėti.

– Aš esu kiemsargio sūnus, maloningasis pone, – atsakė vyrukas, išsiimdamas iš dantų pypkę ir pasitraukdamas į šoną.

– Kiemsargio sūnus? – paklausė K. ir nekantriai ėmė bilsnoti lazda į grindis.

– Ar maloningasis ponas ko nors pageidauja? Gal pašaukti tėvą?

– Ne, ne, nereikia, – atsakė K., ir jo balse nuskambėjo atlaidi gaida, lyg vaikas būtų ką nors iškrėtęs, o jis jam atleidęs. – Tiek to, – pasakė jis ir nužingsniavo tolyn, tačiau, prieš lipdamas laiptais, dar kartą atsigręžė.

Jis galėjo eiti tiesiai į savo kambarį, tačiau norėjo pasišnekėti su ponia Grubach, tad pirmiausia pasibeldė į jos duris. Ji sėdėjo ir adė kojines prie stalo, ant kurio gulėjo dar visa krūva senų kojinių. K. išsiblaškęs atsiprašė, kad taip vėlai užėjęs, bet ponia Grubach buvo labai maloni ir

nenorėjo girdėti jokių atsiprašėjimų, girdi, jis bet kada galys į ją kreiptis, juk puikiai žinąs, kad esąs geriausias ir mieliausias jos nuomininkas. K. apsidairė po kambarį: viskas vėlei buvo kaip ir anksčiau, net pusryčių padėklas, rytą stovėjęs ant stalelio po langu, dabar jau buvo išneštas. Moterų rankos patyliukais daug nuveikia, pagalvojo K.; jis būtų greičiau čia pat sudaužęs visus indus, bet tikrai nebūtų pajėgęs jų išnešti. K. pažvelgė į ponią Grubach su dėkingumu.

– Tamsta vis dar dirbi? Juk jau vėlu! – tarė jis.

Juodu abu dabar sėdėjo prie stalo, ir K. retkarčiais panerdavo rankas į kojinių krūvą.

– Turiu labai daug darbo, – atsiliepė ponija Grubach. – Mano diena priklauso nuomininkams. O jeigu nori susitvarkyti savo daiktus, tai turi triūsti vakarais.

– O šiandien aš tamstai, ko gero, pridariau dar ir papildomų rūpesčių?

– Kaipgi? – paklausė ji pažvalėjusi ir pasidėjo kojine ant kelių.

– Turiu galvoje tuos žmones, kurie buvo čia šįryt.

– Ak, štai kas! – pasakė ji vėl tuo pačiu ramiu balsu. – Dėl to aš neturėjau daug rūpesčių.

K. tylomis žiūrėjo, kaip ji vėl ėmė adyti kojine. Atrodo, ji stebisi, kad aš apie tai kalbu, mąstė jis, atrodo, kad jai nepatinka, jog aš apie tai prašnekau. Juo svarbiau man su ja išsikalbėti. Apie tai galima pasitarti tiktai su sena moterimi.

– Na, rūpesčių tai jau tikrai pridarė, – pasakė jis po valandėlės, – bet tai daugiau nepasikartos.

– Ne, tai negali pasikartoti, – tarė ji linkteldama ir beveik graudžiai nusišypojo jam.

– Tamsta rimtai taip manai? – paklausė K.

– Taip, – atsakė ji tyliai. – Tačiau visų pirma tamstai nereikia šitos istorijos labai dėtis į širdį. Ko tik neatsitinka pasaulyje! Kadangi tamsta taip atvirai su manim kalbies, ponas K., tai galiu prisipažinti, kad truputėlį klausiausi už durų ir kad abudu sargybiniai man taip pat šį tą papasakojo. Juk čia tamstos laimės klausimas, o ji man tikrai labai rūpi, gal net labiau, nei priderėtų, juk aš tiktai tamstos šeimininkė. Žodžiu, šį tą išgirdau, bet nepasakyčiau, kad tai būtų buvę labai jau baisu. Ne. Tiesa, tamsta esi areštuotas, tačiau ne taip, kaip areštuojamas koks vagis. Jeigu žmogų areštuoja kaip vagį, tada jau blogai, bet šitoks areštas... Man tai atrodo kažkaip moksliška, atleisk tamsta, jei kalbu nesąmones, man tai atrodo kažkaip moksliška, ko aš, tiesa, nesuprantu, bet ko nė nereikia suprasti.

– Tai, ką tamsta pasakei, ponija Grubach, visai ne nesąmonės, aš ir pats bent iš dalies esu tos pačios nuomonės, tik vertinu viską dar griežčiau negu tamsta ir todėl manau, kad čia ne kažkas labai moksliška, o tiesiog gyvas niekas. Mane netikėtai užklupo – štai ir viskas. Jeigu aš, šįryt pabudęs, nebūčiau sutrikęs dėl to, kad Ana neatėjo, jeigu iš karto būčiau atsikėlęs ir atėjęs pas tamstą, nekreipdamas dėmesio į nieką, kad ir kas būtų pasimaišęs man po kojom, jeigu tą vieną kartą būčiau padaręs išimtį ir, tarkim, papusryčiauęs virtuvėje, jeigu būčiau paprašęs tamstą atnešti drabužius iš mano kambario, žodžiu, jeigu būčiau elgęsis protingai, tai nieko ir nebūtų atsitikę, visa ta istorija būtų buvusi iš pat pradžių užgniaužta. Bet žmogus dažnai būni visai nepasiruošęs. Banke, pavyzdžiui, esu viskam pasiruošęs, ten su manim tokia istorija niekada nebūtų įvykusi, ten aš turiu kurjerį, miesto ir vidaus telefonai stovi ant mano stalo, visą laiką pas mane užeidinėja žmonės, klientai ir tarnautojai, be to – ir visų pirma – ten aš esu paskendęs darbuose ir todėl susikoncentravęs, ten man būtų buvę net malonu susidurti su tokia situacija. Na, bet dabar jau viskas praėjo, tiesą sakant, nė nesiruošiau daugiau apie tai kalbėti, tik norėjau išgirsti tamstos nuomonę, protingos moters nuomone, ir labai džiaugiuosi, kad mes abu sutariame. O dabar – duokit ranką, tokį sutarimą reikia sutvirtinti rankų paspaudimu.

Ar paduos ji man ranką? Inspektorius tai nepadavė, pagalvojo K. ir pažvelgė į moterį kitaip nei

anksčiau, tiriama akimi. Ponia Grubach pakilo, nes ir jis buvo atsistojęs, ji truputėlį sumišo, nes ne viskas, ką K. kalbėjo, jai buvo suprantama. Per tą sumišimą ji pasakė tai, ko visai nesiruošė sakyti ir kas buvo visai ne vietoje.

– Vis tiek nesidėk tamsta visko taip į širdį, – tarė ji su ašaromis balse ir, aišku, užmiršo paduoti ranką.

– Aš ir pats nežinojau, kad taip viską deduos į širdį, – atsakė K., staiga pasijusdamas labai pavargęs ir suprasdamas, kad šitos moters pritarimas neturi jam jokios vertės.

Prie durų dar paklausė:

– Ar panelė Biurstner namie?

– Ne, – atsakė Ponia Grubach ir, duodama šią sausą informaciją, kad ir pavėluotai, supratingai nusišypsojo. – Ji teatre. Ar tamsta ko nors norėjai iš panelės? Gal jai ką perduoti?

– Ne, nieko, tik norėjau su ja truputį pasišnekėti.

– Deja, nežinau, kada ji pareis. Iš teatro ji dažniausiai vėlai grįžta.

– Tai visai nesvarbu, – tarė K. ir, nuleidęs galvą, pasisuko link durų. – Tik norėjau atsiprašyti, kad šįryt buvau įsiveržęs į jos kambarį.

– Šito visai nereikia, ponas K., tamsta per daug atidus, juk panelė nieko nežino, nuo ankstyvo ryto jos nebuvo namie, o kambarys jau sutvarkytas, pažiūrėk pats, tamsta.

Ir ji atidarė panelės Biurstner kambario duris.

– Ačiū, ačiū, aš ir taip tikiu, – pasakė K., bet vis dėlto priėjo prie atvirų durų.

Mėnesiena tyliai liejosi į tamsų kambarį. Kiek galėjai įžiūrėti, visi daiktai tikrai buvo savo vietoje, net palaidinukė nebekabojo ant lango rankenos. Pagalvės ant lovos atrodė nepaprastai didelės, kai kurias iš jų švietė mėnesiena.

– Panelė dažnai grįžta namo vėlai, – tarė K. ir taip pažvelgė į Ponia Grubach, lyg ši būtų už tai atsakinga.

– Tokie jau tie jauni žmonės! – atlaidžiai atsakė Ponia Grubach.

– Žinoma, žinoma, – tarė K. – Bet ji gali nuvažiuoti per daug toli.

– Tikrai, – sutiko Ponia Grubach. – Kaip teisingai tamsta apie viską sprendi, ponas K. Gal net ir šiuo atveju. Aišku, visai nenoriu apkalbėti panelės Biurstner, ji gera ir miela mergaitė, maloni, tvarkinga, punktuoli, darbšti. Aš labai vertinu šias jos savybes, bet ji tikrai galėtų būti išdidesnė, santūresnė. Šį mėnesį jau du kartus mačiau ją nuošaliose gatvelėse – ir vis su kitu vyriškiu. Man labai nesmagu, dievaži, pasakojau tai tik tamstai, ponas K., tačiau, matyt, vis tiek turėsiu pasikalbėti apie tai ir su pačia panele. Tarp kitko, ne vien tai kelia man įtarimą.

– Tamsta baisiai klysti! – sušuko K. įtūžęs ir beveik negalėdamas to paslėpti. – Beje, tamsta visai neteisingai supratai mano pastabą apie panelę, šito aš neturėjau galvoje. Nuoširdžiai įspėju tamstą, kad nieko nesakytumei panelei. Tamsta labai klysti, aš gerai ją pažįstu, ir viskas, ką tamsta čia apie panelę Biurstner kalbėjai, yra netiesa. Beje, gal aš per toli važiuoju, kam čia man kištis, sakyk jai tamsta, ką tik nori. Labos nakties.

– Ponas K., – pasakė Ponia Grubach maldaujamu balsu ir nusivijo K. iki pat jo kambario durų, kurias šis jau buvo pravėręs, – juk aš kol kas dar nė neketinau kalbėtis su panele, žinoma, pirmiausia ją dar kurį laiką stebėsiu, tiktai tamstai papasakojau, ką žinojau. Galų gale juk kiekvienam nuomininkui turi rūpėti, kad pensiono garbė būtų nesutepta, o aš tik šito ir siekiu.

– Nesutepta garbė! – dar sušuko K. pro durų plyšį. – Jeigu tamsta nori išsaugoti nesuteptą pensiono garbę, tai pirmiausia liepk man išsikraustyti. – Ir užtrenkė duris, nekreipdamas dėmesio į tylų beldimą.

Kadangi visai nenorėjo miego, tai nusprendė dar nesigulti ir šia proga išsiaiškinti, kada pareis panelė Biurstner. Gal jam net pasiseks šnektelti su ja, nors metas jau ir labai vėlus. Parimęs ant palangės ir užmerkęs pavargusias akis, valandėlę jis net manė nubausti poniją Grubach ir prikalbėti panelę Biurstner kartu su juo išsikelti iš pensiono. Bet tuoj pat suprato, kad viską baisiai perdeda, ir net ėmė įtarinėti pats save, jog stačiai ieško preteksto pakeisti butą po šio ryto įvykių. Negalėjo būti beprasmiškesnio, o svarbiausia, tuštesnio ir niekingesnio daikto.

Kai jam atsibodo žiūrėti į tuščią gatvę, jis atsigulė ant kanapos, pirma pravėręs duris į priėškambarį, kad galėtų neatsikeldamas matyti kiekvieną, kas tik įeis į butą. Iki kokios vienuoliktos ramiai gulėjo ant kanapos ir rūkė cigarą. Bet ilgiau negalėjo ištvirti ir išėjo į priėškambarį, lyg taip galėtų pagreitinti panelės Biurstner sugrįžimą. Ji visai jam nerūpėjo, jis negalėjo net aiškiai prisiminti, kaip ji atrodo, tačiau dabar norėjo pasikalbėti su ja ir širdo, kad ji, vėlai sugrįždama, net ir dienos pabaigą daro neramią ir netvarkingą. Ji taip pat juk kalta, kad šįvakar jis liko be vakarienės ir neaplankė Elzos, nors buvo ketinęs pas ją užsukti. Tiesa, ir už vieną, ir už kitą dalyką jis dar galėjo atsigriebti, galėjo nueiti į restoranėlį, kuriame dirbo Elza. K. pasiryžo taip padaryti vėliau, kai pasikalbės su panele Biurstner. Buvo jau po pusės dvyliktos, kai laiptuose pasigirdo kažkieno žingsniai. K., kuris, paskendęs savo mintyse, garsiai vaikščiojo po priėškambarį, lyg tai būtų jo paties kambarys, pasislėpė už savo durų. Parėjo panelė Biurstner. Virpėdama nuo šalčio, ji užrakino duris, ir stipriau susisiautė šilkinį šaliką ant siaurų pečių. Dar akimirka, ir ji nueis į savo kambarį, į kurį K., žinoma, negalės įsiveržti vidurnaktį; vadinasi, reikėjo užkalbinti ją dabar, tačiau K., deja, buvo užmiršęs uždegti šviesą savo kambaryje, tad jo pasirodymas tamsiame tarpduryje būtų buvęs panašus į užpuolimą. Šiaip ar taip, jis būtų labai nugąsdinęs panelę. Pasimetęs, bet nebegalėdamas ilgiau delsti, K. sušnibždėjo pro durų plyšį:

– Panele Biurstner!

Šnibždesys buvo panašesnis į prašymą negu į šūksnį.

– Kas čia? – paklausė panelė Biurstner ir nustebusi apsidairė.

– Čia aš, – pasakė K., išeidamas į šviesą.

– Ak, tai tamsta, ponas K.! – šypsodamasi tarė panelė Biurstner. – Labas vakaras. – Ir padavė jam ranką.

– Norėčiau truputėlį pasišnekėti su tamsta, ar nebūtų galima dabar?

– Dabar? – paklausė panelė Biurstner. – Būtinai dabar? Keistoka, ar ne?

– Aš laikiu tamstos nuo devintos valandos.

– Aš buvau teatre. Juk ničnieko apie tamstą nežinojau.

– Reikalas su tamsta pasikalbėti atsirado tik šiandien.

– Šit kaip? Na, iš principo aš neturiu nieko prieš, tik esu mirtinai pavargusi. Užeik, tamsta, valandėlę į mano kambarį. Čia mes jokia būdu negalime kalbėtis, nes tuoj visus prižadintume, o man tai būtų labai nemalonu – ne tiek dėl kitų, kiek dėl mūsų pačių. Luktelėk, tamsta, kol uždegsiu šviesą kambaryje, o paskui užgesink čionai! K. padarė kaip lieptas, o paskui vis dėlto palaukė, kol panelė Biurstner dar sykį pašnibždomis pakvietė jį užeiti į kambarį.

– Prašom sėstis, – tarė ji, mosteldama ranka sofos link, o pati, nors ir sakėsi labai pavargusi, pasiliko stovėti atsirėmusi į lovos galą; net nenusiėmė mažutės, bet daugybe gėlių papuoštos skrybėlaitės. – Taigi, ką tamsta norėjai man pasakyti? Man tikrai įdomu. – Ir sukryžiuojo kojas.

– Galbūt tamsta pasakysi, – prabilo K., – jog reikalas ne toks jau skubus, kad būtinai reikėtų jį šiandien apšnekėti, bet...

– Aš niekada nesiklausau įžangų, – įsiterpė panelė Biurstner.

– Tai palengvina mano užduotį, – pasakė K. – Šįryt tamstos kambarį, iš dalies dėl mano kaltės, buvo padaryta truputis netvarkos, ją padarė svetimi žmonės – prieš mano valią, ir vis dėlto, kaip sakiau, dėl mano kaltės; už tai ir norėjau tamstą atsiprašyti.

– Mano kambarį? – paklausė panelė Biurstner ir, užuot apsidairiusi aplinkui, tiriama pažvelgė į K.

– Taigi, – tarė K., ir čia juodu pirmą kartą pažvelgė kits kitam į akis. – Kodėl ir kaip viskas nutiko, kalbėti neverta.

– Bet juk tai ir yra visų įdomiausia! – pasakė panelė Biurstner.

– Ne, – atsiliepė K.

– Ką gi, – tarė ji, – nesiskverbsiu į tamstos paslaptis. Jeigu tamsta tvirtini, kad tai neįdomu, tai ir aš nesiginčysiu. Mielai atleidžiu tamstai, juo labiau kad nematau jokių netvarkos pėdsakų.

Įsiremusi delnais į šlaunis, panelė Biurstner apėjo kambarį ir sustojo prie demblio su nuotraukomis.

– Tik pažiūrėk tamstai! – sušuko ji. – Mano fotografijos tikrai sujauktos. Kaip negražu! Vadinasi, kažkas neprašytas buvo įsibrovęs į mano kambarį!

K. linktelėjo, širdyje keikdamas banko tarnautoją Kaminerį, kuris niekada nemokėjo sutramdyti savo tuščio ir beprasmiško judrumo.

– Labai keista, – tarė panelė Biurstner, – kad esu priversta drausti tamstai tai, ką pats sau turėtumei uždrausti: įžengti į mano kambarį, kai manęs nėra namie.

– Juk jau sakiau, – tarė K., irgi priėjęs prie fotografijų, – kad ne aš sujaukiau tamstos nuotraukas; bet kadangi tamsta netiki, tai turtu prisipažinti, kad tardymo komisija buvo atsivedusi tris banko tarnautojus, iš kurių vienas – pirma proga išvarysiu jį iš banko – matyt, ir rausėsi po tamstos nuotraukas. Taip, čionai buvo tardymo komisija, – pridūrė K., pamatęs į save įsmeigtą klausiamą panelės žvilgsnį.

– Dėl tamstos? – paklausė panelė Biurstner.

– Taip, – atsakė K.

– Negali būti! – sušuko ji juokdamasi.

– Ir vis dėlto tai tiesa, – tarė K. – Nejuo tamsta manai, kad aš nekaltas?

– Na, nekaltas... – atsakė panelė. – Nenoriu daryti sprendimų, kurie gali turėti rimtų padarinių, juk menkai tamstą tepažįstu. Tačiau jeigu jau taip skubiai siunčiama į namus tardymo komisija, tai žmogus turi būti tikrai didelis nusikaltėlis. O tamsta esi laisvas ir, sprendžiant iš tamstos ramios laikysenos, nepabėgai iš kalėjimo, vadinasi, nesi padaręs tokio nusikaltimo.

– Taip, – tarė K., – bet juk tardymo komisija galėjo vis dėlto įsitikinti, kad aš esu nekaltas, ar bent jau ne tiek kaltas, kaip buvo įtariama.

– Žinoma, galėjo taip būti, – rimtai pagalvojusi, atsakė panelė Biurstner.

– Matai tamsta, – tarė K., – kad ne per daug nusimanai apie teismus.

– Be abejo, ne, – atsakė panelė Biurstner, – ir ne kartą dėl to gailėjausi, nes noriu viską žinoti, o tai, kas susiję su teismu, mane ypač domina. Juk teismas turi savotiško patrauklumo, ar ne? Tačiau dabar galėsiu pagausinti savo žinias šioje srityje, nes nuo ateinančio mėnesio pradėsiu dirbti vieno advokato kontoroje.

– Puiku, – tarė K. – Vadinasi, tamsta galėsi man truputėlį padėti šiame procese.

– Galimas daiktas, – atsakė panelė Biurstner. – Kodėl gi ne? Man patinka, kai galiu pritaikyti savo žinias praktikoje.

– Aš šneku visai rimtai, – vėl prabilo K., – bent jau pusiau rimtai, kaip ir tamsta. Aišku, byla per

menka, kad reikėtų samdytis advokatą, bet patarėjas man tikrai praverstų.

– Bet jeigu turėsiu būti tamstos patarėja, tai man reikia žinoti, koks čia klausimas.

– Štai čia ir visa bėda, – atsakė K., – aš ir pats to nežinau.

– Vadinasi, tamsta tik pasišaipei iš manęs, – pasakė panelė Biurstner, nepaprastai nusivylusi. – Galėjai tamsta pasirinkti tam ir ne tokią vėlyvą valandą. – Ir pasitraukė nuo fotografijų, prie kurių juodu taip ilgai drauge stovėjo.

– Ką sau manai tamsta, – tarė K., – aš visai nejuokauju. Kodėl tamsta manim netiki? Aš pasakiau viską, ką žinojau. Net daugiau, negu pats žinojau, nes tai buvo visai ne tardymo komisija, aš ją tik taip pavadinau, neradęs tinkamesnio vardo. Niekas manęs visai netardė, mane tiktai suėmė, bet atėjus buvo visa komisija.

Panelė Biurstner atsisėdo ant sofos ir vėl nusijuokė.

– Tai kaip ten buvo? – paklausė ji.

– Baisu, – atsakė K., bet apie tai visai negalvojo, užsižiūrėjęs į panelę Biurstner, kuri sėdėjo pasirėmusi veidą viena ranka, pasidėjusi alkūnę ant sofos pagalvės, o antrąją lėtai glostėsi šlaunį.

– Tai per daug abstraktu, – tarė panelė Biurstner.

– Kas per daug abstraktu? – paklausė K., bet paskui susigriebė ir pridūrė: – Gal parodyti tamstai, kaip viskas įvyko?

Jis norėjo ką nors veikti, kad tik nereikėtų išeiti.

– Aš labai pavargau, – tarė panelė Biurstner.

– Tamsta taip vėlai parėjai, – pasakė K.

– Na štai, galų gale dar ir priekaištų susilaukiau. Bet aš ir nusipelniau jų, man nereikėjo įsileisti tamstos. Kaip paaiškėjo, tai visai nebuvo būtina.

– Tai buvo būtina, tamsta tuoj viską suprasi, – tarė K. – Ar leisi atitraukti naktinį staliuką nuo tamstos lovos?

– Kas tamstai šovė į galvą? – tarė panelė Biurstner. – Aišku, kad neleisiu!

– Tada aš negalėsiu parodyti, – pasakė K. susijaudinęs, lyg jam būtų padaryta didžiulė skriauda.

– Na, jeigu staliukas reikalingas iliustracijai, tai gali tamsta jį traukyti kiek tinkamas, – tarė panelė Biurstner ir po valandėlės pridūrė silpnesniu balsu: – Aš tokia pavargusi, kad leidžiu tamstai daugiau, negu galima.

K. perkėlė staliuką į kambario vidurį ir atsisėdo prie jo.

– Tamsta turi gerai įsivaizduoti, kaip išsidėstę veikėjai, tai labai įdomu. Aš esu inspektorius, štai ten, ant lagamino, sėdi du sargybiniai, o prie fotografijų stovi trys jaunuoliai. Ant lango rankenos kybo balta palaidinukė, bet tai tarp kitko. O dabar pradėsime. Tiesa, aš pamiršau save. Svarbiausias asmuo, vadinasi, aš, stovi štai čia, priešais stalėlį. Inspektorius sėdi be galo patogiai, užsikėlęs koją ant kojos, nukoręs ranką per atkalnę, matyt, tinginys, kokio paieškoti reikia. Na, o dabar jau iš tikrųjų viskas prasideda. Inspektorius sušunka, lyg norėtų mane prižadinti, jis tiesiog rėkte rėkia: deja, kad tamsta suprastum, aš irgi turėsiu riktelėti, beje, jis surinka tik mano pavardę.

Panelė Biurstner, kuri klausėsi juokdamasi, prispaudė pirštą prie lūpų, kad K. nerėktų, bet jau buvo per vėlu. K. buvo per daug įsijautęs į savo vaidmenį, jis pratisai sušuko:

– Jozefai K.!

Tiesa, jis sušuko ne taip garsiai, kaip buvo žadėjęs, bet vis tiek atrodė, kad šūksnis, staiga nuaidėjęs, palengva sklinda po visą kambarį.

Tą akimirką kažkas keliskart pabeldė į gretimo kambario duris – balsiai, trumpai, tolygiai. Panelė Biurstner išblyško ir stvėrėsi ranka už širdies. K. išsigando ypač smarkiai, nes kelias

akimirkas tiesiog nepajėgė galvoti apie nieką daugiau kaip tik apie rytmečio įvykius ir merginą, kuriai jis dabar viską demonstravo. Susitvardęs jis puolė prie panelės Biurstner ir pačiupo jos ranką.

– Nieko nebijok tamsta, – sušnibždėjo jis, – aš viską sutvarkysiu. Bet kas ten galėtų būti? Juk čia šalimais – tiktai svetainė, kurioje niekas nenakvoja.

– Nakvoja, – sušnibždėjo panelė Biurstner jam į ausį. – Nuo vakar dienos ten nakvoja ponios Grubach sūnėnas, kapitonas. Šiuo metu nėra kito laisvo kambario. Aš irgi tai užmiršau. Ir surik tu man taip! Man stačiai baisu.

– Visai be reikalo, – tarė K., o kai panelė Biurstner atsišliejo į pagalvę, pabučiavo ją į kaktą.

– Pasitrauk tamsta, pasitrauk, – pasakė ji, skubiai vėl atsitiesdama. – Išeik, išei, ko tamsta nori, juk jis klausosi už durų, jis viską girdi. Kaip tamsta mane kamuoji!

– Aš tol neišeisiu, – pasakė K., – kol tamsta nors truputėlį neapsiraminsi. Eime į aną kampan, ten jis negalės mūsų girdėti.

Ji paklusniai leidosi tenai nuvedama.

– Tamsta tiesiog nepagalvoji, – tarė jis, – kad joks pavojus tamstai negresia, nors, žinoma, gali būti šiokių tokių nemalonumų. Juk tamsta žinai, kad ponias Grubach tiesiog dievina mane ir tiki viskuo, ką aš jai sakau. O jos žodis viską lemia šioje istorijoje, juo labiau kad kapitonas yra jos sūnėnas. Be to, ji ir nuo manęs priklausoma, nes pasiskolino nemažą sumą pinigų. Iš anksto sutinku su bet kuriuo tamstos pasiūlymu, kaip paaiškinti, kad mudu buvome kartu, jeigu tik jis nors kiek įtikėtinas, ir pasižadai taip paveikti ponias Grubach, kad ji ne tik viešai, bet ir tikrai nuoširdžiai juo patikės. Manęs tamsta gali visai nesigailėti. Jeigu tamsta nori, kad pasklistų gandas, jog aš tamstą užpuoliau, tai ponias Grubach bus taip ir pranešta, ir ji patikės mano žodžiais, bet vis tiek nenustos manęs gerbusti – juk ji taip labai prisirišusi prie manęs.

Panelė Biurstner, truputėlį priblokšta, tylėdama žiūrėjo prieš save į grindis.

– Kodėl gi ponias Grubach turėtų netikėti, kad aš tamstą užpuoliau? – pridūrė K.

Jis matė prieš save sklastymu perskirtus, apačioje paraitytus, tvirtai susegtus rusvus panelės Biurstner plaukus. K. tikėjosi, kad panelė pažvelgs į jį, bet ji tarė, nepakeisdama savo pozos:

– Atleisk tamsta, mane taip išgąsdino tas staigus beldimas, o ne padariniai, kurių gali sukelti kapitono kaimynystė. Tamsta surikai, kambaryje pasidarė labai tylu, o paskui ūmai pasigirdo beldimas, todėl aš ir išsigandau, juk sėdėjau prie pat durų, ir beldimas pasigirdo tiesiog pašonėje. Dėkui už tamstos pasiūlymus, bet jų nepriimsiu. Pati galiu kam tik nori atsakyti už viską, kas darosi mano kambaryje. Stebiuosi, kad tamsta nejauti, kaip žeidžia mane tamstos pasiūlymas, nors, žinoma, suprantu, kad darai tai su geriausiais norais. Bet dabar išei, tamsta, palik mane vieną, man to dabar labiau nei pirma reikia. Tamsta prašei kelių minučių, o mes sugaišom jau visą pusvalandį, gal ir daugiau.

K. nustvėrė ją už pirštų, o paskui už riešo.

– Bet tamsta ant manęs nepyksti? – paklausė jis.

Ji atstūmė jo ranką ir atsakė:

– Ne, ne, aš niekada ir ant nieko nepykstu.

Jis vėl sugriebė ją už riešo, šįkart ji nesipriešino ir nuvedė jį prie durų. K. buvo tvirtai pasiryžęs išeiti. Bet prie durų stabtelėjo, lyg būtų visai nesitikėjęs šioje vietoje rasti duris, ir panelė Biurstner, pasinaudojusi proga, išsivadavo, atidarė duris, išsmuko į koridorį ir iš ten sukuždėjo:

– Eik gi, būk geras. Pažvelk tamsta! – Ir parodė į kapitono duris, pro kurių apačią skverbėsi šviesos ruoželis. – Jis užsidegė šviesą ir pasidarė sau iš mūsų pramogą.

– Einu, – tarė K., puolė prie jos, apglėbė ją, pabučiavo į lūpas, o paskui ėmė bučiuoti visą jos veidą it ištroškęs žvėris, kuris puola lakti galų gale surastą vandens šaltinį. Paskui pabučiavo į kaklą, tiesiai į tą vietą, kur gerklė, ir ilgai neatplėšė lūpų. Tik išgirdęs kažkokį šnaresį kapitono kambary pakėlė akis.

– Dabar jau einu, – pasakė K. ir norėjo pavadinti panelę Biurstner vardu, bet neįstengė prisiminti.

Ji linktelėjo pavargusi, paskui, jau pusiau nosisukusi, ištiesė jam ranką pabučiuoti, lyg nieko apie tai nežinodama, ir pasikūprinusi nuėjo į savo kambarį. Netrukus K. jau gulėjo lovoje. Jis labai greitai užmigo, bet prieš užmigdamas dar valandėlę galvojo apie savo elgesį ir buvo juo patenkintas, nors ir stebėjosi, kad nėra dar labiau patenkintas; ir jam labai rūpėjo, kad kapitonas nepridarytų nemalonumų panelei Biurstner.

ANTRAS SKYRIUS

Pirmoji kvota

K. buvo pranešta telefonu, kad ateinantį sekmadienį jo reikalų įvyksianti trumpa kvota. Jam buvo pasakyta, kad tokios kvotos vyksiančios reguliariai – gal ir ne kiekvieną savaitę, bet vis dėlto dažnokai. Iš vienos pusės, visi esą suinteresuoti kuo greičiau užbaigti procesą, bet iš kitos – kvotos turinčios būti visais atžvilgiais nuodugnios, nors dėl įtampos, su jomis susijusios, ir negalinčios trukti labai ilgai. Todėl ir buvęs pasirinktas toks dažnų, bet trumpų kvotų metodas. Kvotų diena numatytas sekmadienis, kad K. galėtų eiti savo tiesiogines pareigas. Tikimasi, kad jis sutiksiąs su šiomis sąlygomis, bet jeigu jam būtų parankesnis kuris nors kitas laikas, tai busių kiek tik įmanoma atsižvelgiama ir į jo pageidavimus. Pavyzdžiui, galima būtų rengti kvotas ir naktimis, bet tuomet K. tikriausiai busiųs pernelyg pavargęs. Šiaip ar taip, kol K. neprieštarausiąs, kvotos vyksiančios sekmadieniais. Savaiame suprantama, kad ateiti jis turįs būtinai, šito tikriausiai nesą reikalo jam priminti. Jam buvo pasakytas numeris namo, kur jis turėjo prisistatyti, tai buvo namas nuošalioje priemiesčio gatvėje, į kurią K. dar nė karto nebuvo užsukęs.

Išklausęs šį pranešimą, K. nieko neatsakė ir pakabino ragelį; jis iš karto nusprendė nueiti tenai sekmadienį, tai buvo tikrai būtina, procesas pajudėjo iš vietos, ir reikėjo stoti į kovą: pirmoji kvota turėjo būti ir paskutinė. Jis dar tebestovėjo susimąstęs prie telefono, kai išgirdo už nugaros direktoriaus pavaduotojo balsą: šis norėjo paskambinti, bet K. buvo užtveręs jam kelią.

– Prastos naujienos? – atsainiai paklausė direktoriaus pavaduotojas – ne tam, kad ką nors sužinotų, o kad nuprašytų K. nuoaparato.

– Ne, ne, – atsiliepė K. ir pasitraukė į šalį, bet nenuėjo. Direktoriaus pavaduotojas nukabino ragelį ir, laukdamas, kol jį sujungs, tarė:

– Turiu vieną klausimą, ponas K. Gal sutiktum tamsta padaryti man malonumą – dalyvauti sekmadienio rytą mūsų iškyloje jachta? Draugija bus nemaža, aišku, ir tamstos pažįstamų bus. Tarp kitų ir prokuroras Hastereris. Tamsta ateisi? Būtinai ateik!

K. stengėsi įdėmiai klausytis, ką kalba direktoriaus pavaduotojas. Jam tai buvo gana svarbu, nes su direktoriaus pavaduotoju juodu niekad per daug nesutarė, tad šis kvietimas reiškė priešininko bandymą susitaikyti ir rodė, koks svarbus asmuo pasidarė K. banke ir kaip antras

pagal rangą banko tarnautojas brangina jo draugystę ar bent bešališkumą. Šis kvietimas reiškė direktoriaus pavaduotojo nusizėminimą, nors ir buvo ištartas laikant prie ausies ragelį ir laukiant pokalbio. Tačiau K. turėjo dar kartą jį pažeminti. Jis tarė:

– Labai ačiū! Deja, sekmadienį negalėsiu, esu jau pasižadėjęs kitur.

– Gaila, – pasakė direktoriaus pavaduotojas ir ėmė kalbėtis telefonu, nes kaip tik atsiliepė jo pašnekovas.

Pokalbis buvo netrumpas, tačiau K. per savo išsiblaškimą visą laiką taip ir išstovėjo prie aparato. Tik tuomet, kai direktoriaus pavaduotojas, užbaigęs pokalbį, pasuko telefono rankenėlę, jis nusigando ir pasakė, mėgindamas kaip nors pateisinti savo nederamą stypsojimą:

– Man ką tik paskambino ir paprašė ateiti į vieną vietą, bet užmiršo pasakyti, kurią valandą.

– Tai tamsta paskambink dar kartą ir paklausk, – atsakė direktoriaus pavaduotojas.

– Tai ne taip jau ir svarbu, – tarė K., dar labiau sugadindamas savo ankstesnį, ir šiaip nelabai vykusi pasiteisinimą. Nueidamas direktoriaus pavaduotojas dar tarstelėjo kelis žodžius apie kitus reikalus. K. prisivertė atsakyti, bet visą laiką galvojo beveik vien apie tai, kad geriausia bus nueiti sekmadienį devintą valandą, nes šiokiadieniai visi teismai kaip tik tuo metu pradeda darbą.

Sekmadienį oras buvo apsiniaukęs, K. jautėsi labai pavargęs, nes iki vėlyvos nakties užsisėdėjo aludėje kažkokios nuolatinių lankytojų šventės proga, o rytą vos nepamigo. Skubomis, neturėdamas laiko net apgalvoti ir surikiuoti visų planų, sudarytų per savaitę, apsirengė ir nė nepusryčiavęs nubėgo į nurodytą priemiestį. Nors ir neturėjo kada dairytis, bet, kad ir kaip keista, kelyje sutiko visus tris banko tarnautojus, įsivėlusius į jo bylą, – Rabenšteinerį, Kulichą ir Kaminerį. Pirmieji du važiavo tramvajumi, perkirtusiu jam kelią, o Kamineris sėdėjo kavinės terasoje ir kaip tik tuo metu, kai K. ėjo pro šalį, smalsiai pasilenkė žemyn per baliustradą. Tikriausiai visi jie lydėjo jį akimis, stebėdamiesi, kad viršininkas taip skuba; kažkoks užsispyrimas neleido K. važiuoti, jis tiesiog šlykštėjosi visokia, net ir menkiausia pašaline pagalba šiuose reikaluose, nenorėjo naudotis niekieno paslaugomis ir šitaip, tegu ir iš dalies, išduoti kitiems savo paslaptį; galų gale anaipol nebuvo linkęs ir per dideliu punktualumu žemintis prieš tardymo komisiją. Tiesa, vis dėlto skubėjo, kad nueitų, jei galima, devintą valandą, nors konkretus laikas jam ir nebuvo nurodytas.

Jis tikėjosi jau iš tolo pažinti tą namą iš kokių nors ženklų, kurių nė pats gerai neįsivaizdavo, arba iš kokio ypatingo judėjimo prie įėjimo. Tačiau abipus Julijaus gatves, kurioje turėjo būti tas namas ir kurios pradžioje K. akimirką stabtelėjo, stūksojo beveik visai vienodi pastatai – aukšti, pilki, vargšams išnuomoti namai. Dabar, sekmadienio rytą, daugumas langų buvo užimti, vienmarškiniai vyrai rūkė, iškišę galvas, arba atsargiai ir švelniai laikė pastatę ant palangių mažus vaikus. Kiti langai buvo apkrauti patalyne, virš kurios retkarčiais sušmėžuodavo susivėlusios moterų galvos. Žmonės kažką šūkavo vieni kitiems per gatvelę, vienas toks šūksnis sukėlė virš K. galvos garsų juoką. Ilgoje gatvėje lygiais tarpais buvo įsikūrusios mažutės, pusrūsiuose įrengtos visokių maisto produktų krautuvėlės, į kurias buvo galima nusileisti laipteliais. Vienos moterys ten ėjo į vidų, kitos – laukan, dar kitos šnekučiavosi ant laiptelių. Vaisių pardavėjas, siūlantis savo prekes žmonėms languose, toks pat neatidus kaip ir K., vos nepartrenkė jo savo vežimėliu. Kaip tik tuo metu kažkur ėmė baisiai krikti geresniuose kvartaluose baigęs savo tarnybą gramofonas.

K. nuėjo toliau gatvele, lėtu žingsniu, lyg dabar jau turėtų pakankamai laiko arba lyg tardytojas jau matytų jį pro kurį langą ir, vadinasi, žinotų, kad K. atvyksta. Buvo kelios minutės po devynių. Namas stovėjo gana toli, jis atrodė bemaž neįprastai ilgas, ypač aukšti ir platūs buvo vartai.

Matyt, jie buvo skirti krovinių vežimams, gabenantiems prekes iš įvairiausių sandėlių, kurie, dabar užrakinti, stovėjo aplink didžiulį kiemą ir ant kurių buvo užrašyti firmų pavadinimai. Kelias iš tų firmų K. žinojo, nes jas aptarnavo jo bankas. Prieš savo įpratimą ilgai gilindamasis į visas šias smulkmenas, K. stabtelėjo ir prie įėjimo į kiemą. Šalimais ant dėžės sėdėjo basas vyriškis ir skaitė laikraštį. Du berniukai suposi vežimėly. Prie vandens pompos stovėjo liesa jauna mergaitė su naktine palaidinuke ir, laukdama, kol pribėgs vandens pilnas ąsotis, žiūrėjo į K. Viename kiemo kampe tarp dviejų langų buvo tempiama virvė, ant kurios jau kabėjo, padžiauti skalbiniai. Apačioje stovėjo vyriškis ir, garsiai šūkčiodamas, vadovavo tam darbui.

K. buvo bepasukęs durų link – ieškoti tardytojo kabineto, bet vėl sustojo, nes, be šitų laiptų, kieme pamatė dar tris laiptines, be to, siauras takas kiemo gale, atrodė, vedė į antrą kiemą. K. supyko, kad jam nebuvo tiksliau nurodyta, kur yra tas kabinetas: vadinasi, su juo pasielgta keistai nerūpestingai ar abejingai; jis pasiryžo labai garsiai ir aiškiai tai pareikšti. Galų gale vis dėlto ėmė kopti laiptais aukštyn, mintyse žaisdamas sargybinių Vilemo sakiniu, kad teismą pritraukianti pati kaltė, vadinasi, tardytojo kabinetas turi būti toje laiptinėje, kurią K. atsitiktinai pasirinko.

Lipdamas aukštyn, jis vis trukdė pulkui vaikų, kurie žaidė ant laiptų ir piktai dėbčiojo K. įkandin, kai šis brovėsi pro jų tarpą. „Jeigu reikės kada nors dar čia ateiti, – tarė jis sau, – turėsiu pasiimti arba saldinių jiems papirkti, arba lazda jiems apkulti“. Nepasiekęs antrojo aukšto, K. net turėjo valandėlę luktelti, kol baigs riedėti žemyn kamuolys, nes du maži berniūkščiai gudriais suaugusių vaikų veidais laikė jį, įsikibę į kelnių klešnes. Jeigu K. būtų pamėginęs jų atsikratyti, tai tikrai būtų juos užgavęs; o jis bijojo, kad vaikai neimtų rėkti.

Antrame aukšte prasidėjo tikrasis ieškojimas. Kadangi jis negalėjo klausinėti tardymo komisijos, tai sugalvojo stalių Lančą – jam šovė į galvą ta pavardė, nes taip vadinosi kapitonas, ponios Grubach sūnėnas, – ir nusprendė klausti prie kiekvienų durų, ar čia gyvena stalius Lancas, o ta proga žvilgtelėti į kambario vidų. Tačiau paaikškėjo, kad daugeliu atvejų tai buvo galima padaryti ir be niekur nieko, nes beveik visos durys buvo atviros, pro jas bėgiojo vaikai. Dažniausiai tai buvo mažučiai kambarėliai su vienu langu, kuriuose ir valgis virė. Kai kur moterys, viena ranka laikydamos kūdikius, antra darbavosi prie puodų. Paauglės, kurios, rodė, vilkėjo vien tik prijuostėmis, lakstė uoliau už kitus. Visuose kambariuose lovos buvo dar nepaklotos, jose gulėjo ligoniai arba tie, kurie dar miegojo, o kai kurie ir apsirengę drybsojo. Prie butų, kurių durys buvo uždarytos, K. pasibelsdavo ir klausdavo, ar čia gyvena stalius Lancas. Dažniausiai duris atverdavo moteris ir, išgirdusi klausimą, atsigrėždavo į kambarį, kur kažkas pakildavo nuo lovos.

– Ponas teiraujasi, ar čia gyvena stalius Lancas.

– Stalius Lancas? – pakartodavo klausimą gulintis lovoje.

– Taip, – atsakydavo K., nors matydavo, kad tardymo komisijos šitame bute tikrai nėra ir jam nebėra kas veikti.

Daugelis patikėdavo, kad K. labai rūpi surasti stalių Lančą, ilgai galvodavo, prisimindav kokį stalių, tačiau šio pavardė būdavo ne Lancas, paminėdavo kokią pavardę, kuri tik vos vos būdavo panaši į Lančą, klausinėdavo kaimynus, lydėdavo K. iki kokių nors durų, kur, jų nuomone, stalius Lancas galėtų nuomoti kampą arba kur turėtų būti žmogus, geriau už juos pačius pažįstantis namo gyventojus. Galų gale K. beveik neberekėjo pačiam klausinėti, jis buvo tiesiog tempte tempiamas iš vieno aukšto į kitą. Jis jau pradėjo gailėtis, kad ėmėsi šito plano, kuris iš pradžių atrodė toks praktiškas. Prieš šeštąjį aukštą nusprendė liautis ieškojęs, atsisveikino su maloniu jaunu darbininku, ketinusi jį palydėti dar kažkur, ir ėmė lipti laiptais žemyn. Bet paskui, vėl

pasipiktinęs viso šito sumanymo beprasmiškumu, K. dar kartą sugrįžo atgal ir pasibeldė į pirmąsias šeštojo aukšto duris. Pirmas dalykas, kurį jis išvydo mažame kambarėlyje, buvo didžiulis sieninis laikrodis, rodęs dešimtą valandą.

– Ar čia gyvena stalius Lancas? – paklausė K.

– Prašom, – atsakė jauna moteris juodomis spindinčiomis akimis, skalbianti rėčkoje vaikų baltinius, ir mostelėjo šlapia ranka į atdaras gretimo kambario duris.

K. pasirodė, kad jis pateko į kažkokį susirinkimą. Niekas neatkreipė dėmesio į atėjusį, visokiausių žmonių buvo grūste prisigrūdęs vidutinio dydžio kambarys su dviem langais; palubėje ėjo galerija, irgi kimšte prisikimšusi žmonių, kurie ten galėjo stovėti tiktai pasilenkę, galvomis ir nugaromis remdamiesi į lubas. K. ėmė dusti nuo slogaus oro tame kambarėje, tad išėjo atgal ir paklausė jaunąją moterį, kuri jį turbūt neteisingai suprato:

– Aš juk teiravausi staliaus, tokio Lanco?

– Taip, – atsakė – moteris, – prašom užėiti.

K. gal ir nebūtų paklausęs moters, jeigu ši nebūtų priėjusi prie jo, paėmusi už durų rankenos ir pasakiusi:

– Po tamstos aš turiu užrakinti, daugiau niekam nevalia įeiti.

– Labai protingai sugalvota, – tarė K. – Tačiau ten jau ir taip perpildyta.

Vis dėlto vėl įžengė į tą kambarį.

Tarp dviejų vyrų, kurie kalbėjosi prie pat durų, – vienas krutino toli į priekį atkištas abi rankas, tarsi skaičiuodamas pinigus, o kitas atidžiai žiūrėjo jam į akis, – kažkieno ranka sugriebė K. Tai buvo mažas raudonskruostis berniukas.

– Eime, eime, – tarė jis.

K. leidosi vedamas, pasirodė, kad toje knibždančioje minioje vis dėlto buvo siauras ir tuščias takas, kuris, ko gero, skyrė dvi partijas; tai liudijo ir tas faktas, kad pirmosiose eilėse dešinėje ir kairėje K. nematė nė vieno į jį atgręžto veido; žmonės stovėjo atsukę nugaras į taką, ir jų kalbos ir gestai buvo skirti tiktai savo partijai. Daugumas buvo apsilikęs juodai, senais, ilgais ir duksliais šventadieniais surdutais. Tik tas apdaras ir trikdė K., šiaip jis būtų pagalvojęs, kad pateko į kokios politinės organizacijos rajono skyriaus susirinkimą.

Kitame salės gale, kur buvo nuvestas K., ant labai žemos, irgi perpildytos pakylos skersai stovėjo mažutis staliukas, už kurio, prie pat pakylos krašto, sėdėjo mažas storas šnopusiantis vyriškis; garsiai juokdamasis, jis kalbėjosi su kitu žmogum, stovinčiu jam už nugaros. Šis buvo alkūnėmis užsikvėpęs ant krėslo atkaltės ir sukryžiaęs kojas. Retkarčiais storulis iškeldavo ranką, lyg kažką mėgdžiodamas. Berniukas, atvedęs K., turėjo gerokai vargo, kol jam pavyko apie jį pranešti. Jau du kartus, pasistiepęs ant pirštų galų, jis bandė kažką pasakyti, bet krėsle vyriškis nekreipė į jį dėmesio. Tik tuomet, kai kažkas, stovėjęs ant pakylos, parodė į berniuką, vyriškis atsigręžė į jį ir pasilenkęs išklausė jo tylų pranešimą. Tada išsitraukė laikrodį ir skubiai pažvelgė į K.

– Tamsta turėjai ateiti prieš valandą ir penkias minutes, – pasakė.

K. norėjo kažką atsakyti, bet nesuspėjo, nes, vos vyriškiui baigus kalbėti, dešinėje salės pusėje pasigirdo visuotinis murmėjimas.

– Tamsta turėjai ateiti prieš valandą ir penkias minutes, – pakartojo vyriškis, pakėlęs balsą, ir skubiai pažvelgė žemyn į salę.

Murmesys tuoj pat irgi sustiprėjo ir tik palengva nurimo, nes storulis daugiau nieko nebeapasakė. Dabar salėje buvo daug tyliau nei tuomet, kai įėjo K. Tik žmonės galerijoje nesiliovė

laidę replikas. Kiek buvo galima įžiūrėti prieblandoje, pro garus ir dulkes, jie atrodė prasčiau apsirengę už apatinę publiką. Kai kurie buvo atsinešę pagalvėles ir užsikišę jas tarp gairių ir lubų, kad kruvinai nenusizulintų sprando. K. buvo nusprendęs daugiau stebėti ir mažiau pats kalbėti, todėl nepradėjo teisintis dėl savo tariamo pavėlavimo ir tik pasakė:

– Gal ir pavėlavau, bet juk dabar esu čionai.

Pasigirdo plojimai – vėl iš dešinio salės krašto. Tuos žmones nesunku palenkti į savo pusę. pagalvojo K.; jį trikdė tikrai tylą kairiame šone, kuris buvo kaip tik už jo nugaros ir iš kur pasigirdo tik vienas kitas pliaukštelėjimas. Jis ėmė svarstyti, ką galėtų pasakyti, kad palenktų į savo pusę visus iš karto arba, jeigu tai būtų neįmanoma, nors laikinai laimėtų antrosios partijos simpatiją.

– Teisybė, – atsiliepė vyriškis, – bet dabar aš jau neprivalau tamstos tardyti... – Vėl pasigirdo murmesys, bet dabar jis, matyt, kilo per nesusipratimą, nes vyriškis, mostu nutildęs publiką, kalbėjo toliau: – Šiandien vis dėlto dar padarysiu išimtį. Tačiau daugiau tamsta neturi teisės vėluoti. O dabar eik šen!

Kažkas nušoko nuo pakylės, padarydamas K. vietos, ir šis užlipo ten. Stovėjo prispaustas prie stalo, grūstis už nugaros buvo tokia didelė, kad jis turėjo jai priešintis, jei nenorėjo nustumti nuo pakylės stalo, o gal net ir paties tardytojo.

Tačiau tardytojas tuo nesirūpino, tik patogiai atsilošė kėdsle, paskui, užbaigdamas pokalbį, kažką dar pasakė už jo nugaros stovinčiam vyriškiui ir pasiėmė mažą užrašų knygelę – vienintelį daiktą, gulėjusį ant jo stalo. Knygelė buvo panaši į mokyklinį sąsiuvinį, sena ir visai sutrinta nuo dažno sklaidymo.

– Taigi, – tarė tardytojas, pavartė sąsiuvinėlį ir kreipėsi į K., lyg konstatuodamas faktą: – Tamsta dažytojas?

– Ne, – atsakė K., – aš esu didelio banko pirmasis prokuristas. Šitas atsakymas sukėlė dešinėje partijoje kvatojimą, ir tokį smagų, jog net pats K. neištvėrė nenusijuokęs. Žmonės, pasirėmę rankomis į kelius, taip smarkiai kratėsi, lyg jiems būtų užėjęs sunkus kosulio priepuolis. Kai kas juokėsi net ir galerijoje. Visiškai įtūžęs tardytojas, matyt, bejėgis prieš žmones apačioje, pamėgino sudrausti galeriją; jis pašoko, pagrūmojo kumščiu į viršų, ir jo antakiai, šiaip jau neįspūdingi, susitraukė, pavirsdami vešliais juodais tankiais kupstais virš akių.

Kairėje salės pusėje vis dar buvo tylu, žmonės stovėjo ten eilėmis, atgręžę veidus į pakylą, ir lygiai taip pat ramiai klausėsi viršuje vykstančio pokalbio, kaip ir antrosios partijos triukšmavimo; jie net pakentė, kad kai kas iš jų tarpo retkarčiais pritardavo antrajai partijai. Kairiosios grupės nariai, beje, ne tokie gausūs, ko gero, buvo tokie pat nereikšmingi, kaip ir dešinėsios partijos atstovai, bet laikėsi santūriai ir dėl to atrodė oresni. Pradėjęs kalbėti K. buvo įsitikinęs, kad šneka tai, kas jiems patinka.

– Tamstos klausimas, ponas tardytojau, ar aš esu dažytojas, – tikriau, tamsta juk net neklausei, o stačiai pareiškei man tai, – yra tipiškas man iškeltos bylos nagrinėjimo pavyzdys. Tamsta gali atsakyti, kad tai visai ne nagrinėjimas, ir būsi teisus, nes nagrinėjimu tai bus galima laikyti tik tuo atveju, jei aš jį pripažinsiu. Bet tiek to, šiuo momentu tai pripažįstu – taip sakant, iš užuojautos. Jeigu apskritai kreipsi į tai dėmesį, tai nieko daugiau ir neliks kaip tik užjausti. Aš nesakau, kad tas nagrinėjimas yra baisiai netvarkingas, tik norėčiau paskatinti tamstą patį padaryti tokią išvadą.

K. nutilo ir pažvelgė į salę. Jis kalbėjo labai griežtai, net griežčiau, negu iš pradžių buvo ketinęs, bet pasakė gryną teisybę. Šie žodžiai tikrai buvo verti plojimų iš vienos ar kitos pusės, tačiau salėje buvo tylu, matyt, klausytojai laukė tęsinio, o gal toje tyloje brendo audra, turinti padaryti galą visai istorijai. Staiga, sudrumsdamos tylą, atsidarė durys salės gale, ir pasirodė jaunoji

skalbėja, matyt, užbaigusi savo darbą; nors ir labai stengėsi įeiti atsargiai, ji vis dėlto patraukė kai kurių klausytojų žvilgsnius. Tik tardytojas tikrai pradžiugino K., nes atrodė, kad pasakytieji žodžiai pataikė jam į skaudžią vietą. Iki šiol tardytojas klausėsi stovėdamas, nes K. kalba užklupo jį netikėtai, kai jis atsistojo sudrausti galerijos. Dabar, pertraukėlės metu, jis palengva atsisėdo, lyg norėdamas, kad niekas to nepastebėtų. Matyt, mėgindamas nusiraminti, jis vėl ėmė vartyti sąsiuvinėlį.

– Iš to nebus jokios naudos, – kalbėjo toliau K. – Ir tamstos sąsiuvinėlis, ponas tardytojau, patvirtina mano žodžius.

Patenkintas, kad šitame jam svetimame susirinkime girdi tik savo ramius žodžius, K. net išdrįso, daug nesukdamas galvos, atimti iš tardytojo sąsiuvinėlį ir pirštų galais, tartum šlykštėdamasis, iškelti jį už vieno iš vidurinių lapų, tad iš abiejų pusių nukaro smulkiai prirašyti dėmėti lapeliai pageltusiais kraštais.

– Ir tai yra tardytojo dokumentacija, – pasakė K., mesdamas sąsiuvinį ant stalo. – Skaityk ją ramiai toliau, ponas tardytojau, šitos kalčių knygos aš tikrai nebijau, nors ji man ir neprieinama, nes galiu paliesti ją tik dviem pirštais ir niekada nepaimčiau jos į rankas.

Kad tardytojas, vos sąsiuvinėliui nukritus ant stalo, tuojau jį pačiupo, pamėgino nors šiek tiek aptvarkyti ir vėl atsivertė, ruošdamasis skaityti toliau, galėjo reikšti tik didelį pažeminimą, bent jau taip iš šalies tikriausiai atrodė.

Pirmoje eilėje susispietusių žmonių veidai taip įdėmiai nukrypo į K., kad jis pats nejučiomis turėjo į juos pažvelgti. Ten stovėjo vien senyvi vyrai, kai kurie jau žilomis barzdomis. Gal jų žodis čia ir lėmė viską, gal jie galėjo paveikti visą tą minią, kuri, net ir pažeminus tardytoją, nesidavė išjudinama iš sustingimo, apėmusio ją, kai K. pradėjo kalbėti.

– Tai, kas atsitiko man, – vėl prašneko K., trupučiuką tylesniu balsu nei pirma, nuolat dairydamasis į pirmoje eilėje stovinčiųjų veidus, dėl ko jo kalba atrodė truputį padrika, – tai, kas atsitiko man, yra tiktai pavienis atvejis ir savaime ne toks jau svarbus, nes aš jo per daug nesidedu į širdį, tačiau kartu tai ir pavyzdys, kaip nagrinėjamos daugybės žmonių bylos. Juos aš ginu, o ne save.

Jis nejučiomis pakėlė balsą. Kažkur kažkas ėmė ploti, iškėlęs rankas, ir sušuko: „Bravo! Teisingai! Bravo! Ir dar kartą bravo!“ Vienas kitas iš stovinčių pirmoje eilėje ėmė pešiotis barzdą, bet niekas neatsigrėžė į šaukiantį. Ir K. neteikė tiems šūksniams didelės reikšmės, bet vis dėlto padrąsėjo; dabar jam atrodė nebūtina, kad visi plotų, užteks ir to, kad visi bent susimąstys, kas čia darosi, ir nors vieną kitą pavyks įtikinti ir patraukti į savo pusę.

– Aš netrokštu oratoriaus laurų, – tarė K., lyg pratęsdamasis savo mintis. – Man jie turbūt ir nepasiekiami. Ponas tardytojas tikriausiai kalba daug geriau už mane, juk tai jo profesija. Aš noriu tik viešai pakalbėti apie viešą netvarką. Paklauskite tiktai! Maždaug prieš dešimt dienų buvau areštuotas, pats tas faktas man tiesiog juokingas, tačiau dabar apie tai nekalbėsime. Buvau užpultas anksti rytą, kai dar lovoj gulėjau, galbūt buvo įsakyta – sprendžiant iš tardytojo žodžių, tai visai įtikėtina – areštuoti kažkokį dażytoją, tokį pat nekaltą kaip ir aš, bet pasirinkta suimti mane. Gretimą kambarį užėmė du netašyti sargybiniai. Net jeigu būčiau koks pavojingas plėšikas, nebūtų buvę galima pasirūpinti geresnėmis atsargos priemonėmis. Be to, tie sargybiniai pasirodė esą paskutiniai sukčiai, jie išūžė man ausis, reikalavo iš manęs kyšio, visokiausiais būdais bandė išvilioti iš manęs drabužius ir baltinius, prašė pinigų, žadėdami atnešti man pavalgyti, – ir tai po to, kai ką tik mano akivaizdoje buvo begėdiškai sušveitė mano peties pusryčius. Ir negana to. Mane nuvedė į trečią kambarį pas inspektorių. Tas kambarys priklauso damai, kurią aš labai

gerbiu, ir aš turėjau žiūrėti, kaip sargybiniai ir inspektorius – per mane, nors ir ne dėl mano kaltės, – sakytum teršia tą kambarį savo buvimu. Nelengva buvo išlikti ramiam. Bet aš susivaldžiau ir visai ramiai paklausiau inspektorių, – jeigu jis būtų čionai, pats turėtų tai patvirtinti, – už ką esu areštuotas? O ką gi atsakė tasai inspektorius, kurį aš dar ir dabar matau prieš akis, sėdintį minėtos damos fotelyje kaip tikrą paties bukiausio pasipūtėlio įsikūnijimą? Inspektorius, gerbiamieji ponai, iš esmės ničnieko neatsakė, gal jis ir tikrai nieko nežinojo, tiesiog areštavo mane ir buvo patenkintas. Be to, jis visai be reikalo atsivedė į tos damos kambarį tris žemesnius mano banko tarnautojus, kurie nieko daugiau neveikė, tik čiupinėjo ir jaukė damai priklausančias fotografijas. Be abejo, tų tarnautojų dalyvavimas turėjo ir kitą tikslą: jie, kaip ir mano šeimninė bei jos tarnaitė, turėjo paskleisti žinią apie mano areštą, pakenkti mano viešajai reputacijai, o visų pirma mano padėčiai banke. Tiktai nieko, ničnieko iš to neišėjo, net mano šeimninkei, visai paprastai moteriškei – su pagarba tariau čionai josios pavardę, ji vadinasi ponia Grubach – taigi net poniai Grubach užteko sveiko proto suprasti, kad toks areštas reiškia nė kiek ne daugiau kaip be priežiūros paliktų berniūkščių muštynės gatvėje. Kartoju, man visa tai tik pridarė nemalonumų ir valandėlę sugadino nuotaiką, bet ar negalėjo viskas baigtis daug blogiau?

Kai šioje vietoje K. stabtelėjo ir pažvelgė į tylintį tardytoją, jam pasirodė, kad šis kaip tik žvilgsniu duoda ženklą kažkam minioje. K. šyptelėjo ir tarė:

– Ką tik čia ponas tardytojas davė kažkuriam iš jūsų slaptą ženklą. Vadinasi, tarp jūsų yra žmonių, kuriems jis komanduoja nuo šitos pakylos. Nežinau, ar tas jo ženklas buvo duotas tam, kad jūs švilptumėt, ar tam, kad plotumėt; dabar pirma laiko iškeldamas aikštėn šį dalyką, aš visai sąmoningai atsisakau mėginimų sužinoti to ženklo prasmę. Man tai visai nesvarbu, ir aš viešai leidžiu ponui tardytojui įsakinėti savo apmokamiems tarnautojams, stovintiems ten, apačioje, ne ženklaus, o žodžiais; tegu jis sau garsiai vieną kartą komanduoja: „Švilpkite!“ – o kitą kartą: „Plokite!“

Gal tardytojas sutriko, o gal ėmė nekantrauti, bet jis sukrutėjo savo krėsle. Užpakaly stovintis vyriškis, su kuriuo tardytojas jau ir pirma šnekėjosi, vėl pasilenkė prie jo, nežinia, ar norėdamas jį padrąsinti, ar kažką svarbaus patarti. Apačioje žmonės šnekėjosi tarpusavy tyliai, bet gyvai. Dvi partijos, kurių nuomonės pirma, rodės, taip smarkiai skyrėsi, dabar susimaišė, vieni rodė pirštais į K., o kiti – į tardytoją. Garų migla buvo labai nemaloni ir net neleido žiūrėti stovinčių kiek toliau žmonių. Matyt, ji labiausiai kamavo galerijos žiūrovus, ir šie, baugščiai šnairuodami į tardytoją, turėjo patyliukais klausinėti susirinkimo dalyvius, kad galėtų suprasti, kas dedasi salėje. Tie jiems atsakinėjo taip pat tyliai, delnais prisidengę burnas.

– Aš tuoj baigsiu, – tarė K., o kadangi varpelio nebuvo, trenkė kumščiu į stalą; nuo trinktelėjimo tardytojo ir jo patarėjo galvos iškart atšoko viena nuo kitos. – Man šita istorija visai nesvarbi, todėl kalbu apie ją visai laisvai, ir jūs, jeigu tik jums nors kiek rūpi šitas tariamas teismas, turėsite daug naudos, jei mane išklausysite. Mano kalbos aptarimą prašyčiau atidėti vėlesniam laikui, nes aš skubu ir netrukus išeisiu.

K. žodžiai dabar jau taip smarkiai veikė publiką, kad salė iškart nutilo. Žmonės neberėkė vienas per kitą kaip pradžioje, niekas net neplojo, bet atrodė, kad visi jau kažkuo įsitikinę arba tuoj tuoj įsitikins.

– Nėra abejonės, – tarė K. labai tyliai, džiaugdamasis, kad visa auditorija taip įtemptai klausosi; tylą net pradėjo spengti, ir tai teikė K. daugiau drąsos negu entuziastiškiausi plojimai, – nėra abejonės, kad už visų šito teismo apraiškų, vadinasi, mano atveju – už arešto ir šios dienos

tardymo slypi didžiulė organizacija. Organizacija, išlaikanti ne tik paperkamus sargybinius, neišmanėlius inspektorius ir tardytojus, geriausiu atveju pasižyminčius tiktai kuklumu, bet neabejotinai turinti ir aukšto bei paties aukščiausiojo rango teisėjų su begale neišvengiamų tokiomis atvejais kurjerių, raštininkų, žandarų ir kitų pagalbinių tarnautojų, gal net ir budelių – aš nebijau to žodžio. Ir kokia gi visos tos didžiulės organizacijos prasmė, gerbiamieji? Ogi suiminėti niekuo nekaltus žmones ir pradėti prieš juos beprasmiškus ir dažniausiai – kaip, pavyzdžiui, mano atveju – nieko neduodančius procesus. Kaipgi galima, turint galvoje tokią visos sistemos beprasmybę, išvengti baisiausios valdininkų korupcijos? Tai neįmanoma, net pats aukščiausias teisėjas neatsispirtų pagundai. Todėl sargybiniai mėgina tiesiai nuo kūno pavogti suimtųjų drabužius, todėl inspektoriai laužiasi į svetimus butus, todėl nekalti žmonės, užuot kvočiami, yra žeminami prieš visą susirinkimą. Sargybiniai papasakojo man apie sandėlius, kuriuose kraunama suimtųjų nuosavybė. Norėčiau nors kartą pamatyti tokį sandėlį, kuriame pūva sunkiai uždirbtas suimtųjų turtas, jeigu tik jo neišgrobsto vagiškai sandėlio darbuotojai.

K. kalbą nutraukė klyksmai salės gale, jis prisidengė delnu akis, norėdamas pamatyti, kas ten atsitiko, nes migla nuo blausios dienos šviesos atrodė balkšva ir akino. Ten vėl buvo toji skalbėja, apie kurią jau tuomet, kai ji įėjo į salę, K. pamanė, kad labai trukdys. Negalėjai suprasti, ar šį kartą ji buvo kalta, ar ne. K. matė tik tiek, kad kažkoks vyras nusitempė ją į kampą prie durų ir ėmė spausti prie savęs. Tačiau klykė ne skalbėja, o vyriškis, plačiai prasižiojęs, žiūrėdamas į lubas. Aplink juos susirinko būrelis žmonių, netoliese stovintys galerijos lankytojai atrodė susižavėję, kad šitaip buvo sutrikdytas rimtumas, kuriuo K. užkrėtė susirinkimą. Pagautas pirmo įspūdžio, K. iškart buvo bepuolęs tenai, nes manė, kad visiems rūpės padaryti tvarką ir bent jau išvyti tą porą iš salės, tačiau pirmosios eilės nejudėdamos stovėjo prieš jį, niekas nė nekrustelėjo, niekas neleido K. prasiveržti. Priešingai, visi jam tikrai trukdė, seniai bandė užkirsti jam kelią rankomis, o kažkas – jis neturėjo laiko atsigręžti – pačiupo jį už pakarpos. K. jau nė nebegalvojo apie tą porą prie durų, jam pasirodė, kad ribojama jo laisvė, kad jį ketinama tikrai areštuoti, ir jis, nieko nepaisydamas, nušoko nuo pakylos. Dabar atsidūrė akis į akį su minia. Ar pirma teisingai įvertino šituos žmones? Ar ne per daug pasiklovė savo kalbos poveikiu? Nejau tol, kol jis kalbėjo, visi apsimetinėjo, o dabar, kai priėjo prie išvadų, jiems tas apsimetinėjimas nusibodo? Ir kokie veidai aplink jį! Mažos juodos akutės šmižinėjo į visas puses, skruostai buvo nukarę kaip girtuoklių, ilgos barzdos – paširpusios ir retos, o jei bandei suleisti į jas ranką, tai atrodė, kad suspaudi tik tuščią kumštį, nesugriebdamas barzdos. O po barzdomis – tai buvo tikras K. atradimas – ant švarkų apykaklių blizgėjo įvairaus dydžio ir įvairių spalvų ženklai. Visi nešiojo tuos ženklus, kur tik pažiūrėsi. Visi ėjo išvien, net ir tos tariamos partijos kairėje ir dešinėje, o kai K. staiga atsigręžė, tuos pačius ženklus pamatė ant tardytojo apykaklės, – šis ramiai žvelgė į salę, susinėręs ant pilvo rankas.

– Aha! – sušuko K. ir iškėlė rankas, staigus atradimas reikalavo daugiau erdvės. – Juk jūs visi, kaip matau, esate valdininkai, toji pati kyšininkų gauja, kurią aš čia smerčiau, jūs sugužėjote čionai pasiklausyti ir pašnipinėti, pasidalijote į tariamas partijas, ir viena iš jų plojo man, stengdamasi mane išbandyti, jūs norėjote pasimokyti, kaip reikia mulkinti nekaltą žmogų! Ką gi, tikiuosi, kad ne veltui čia sėdėjote: arba turėjote pramogą iš to, kad atsirado žmogus, kuris vylėsi, jog jūs apginsite nekaltą, arba... Praleisk mane, nes trenksiu tau! – sušuko K. vienam kretančiam seniui, prilindusiam prie pat jo. – Arba jūs iš tikrųjų šio to pasimokėte. Taigi linkiu jums sėkmės jūsų profesijoje!

Jis skubiai pasičiupo skrybėlę, gulėjusią ant stalo kraštelio, ir visuotinėje tyloje, tikrai sakant,

begalinės nuostabos tyloje, prasibrovė prie išėjimo. Tačiau tardytojas, matyt, buvo dar greitesnis už K., nes jau laukė jo prie durų.

– Luktelėk tamsta valandėlę, – tarė jis.

K. stabtelėjo, bet žiūrėjo ne į tardytoją, o į duris, už kurių rankenos jau buvo paėmęs.

– Norėčiau tikrai atkreipti tamstos dėmesį į tai, – pasakė tardytojas, – kad tamsta, atrodo, pats to nesuprasdamas, šiandien savo valia atsisakei naudos, kurią suimtajam bet kuriuo atveju duoda kvota.

K. nusijuokė, žiūrėdamas į duris.

– Niekšai! – sušuko jis. – Nusispjaut į visas jūsų kvotas!

Ir, atsidaręs duris, nubėgo laiptais žemyn. Už jo nugaros pasigirdo garsus atgijusių susirinkimo dalyvių balsų šurmuly, matyt, jie ten it kokie studentai ėmė svarstyti tai, kas įvyko.

[...]